

”...att ansöka om en adoption till sitt eget barn.”

- en kvalitativ studie om samkönat föräldraskap och närståendeadoption

Emelie Dahlstedt &
Nadja Bjärenstam

LUNDS UNIVERSITET
Socialhögskolan

Kandidatuppsats (SOPA63)
HT 2013

Handledare: Frans Oddner

Abstract

Authors: Emelie Dahlstedt & Nadja Bjärenstam

Title: "...to apply for an adoption for your own child." - a qualitative study of same-sex parenting and second parent adoption.

Supervisor: Frans Oddner

Assessor: Tove Harnett

The aim of the study was to examine how same-sex parents perceive and construct their parenting in a second parent adoption. The empirical material consisted of six semi-structured interviews. A total of ten same-sex parents were included in the study. The interviews were analyzed using thematic analysis method. As a complement to the method, discourse and queer theory concepts were applied. In the stories of the parents, it became clear to us how heteronormativity takes place through the adoption process. Two discourses were identified in the empirical data: the adoption discourse and the parallel parenthood discourse. These showed that parenting can be constructed in different ways. The legal parenthood had different meanings depending on which discourse the parents spoke from. The adoption discourse represented a hegemonic position, and can be understood in a historical context in which legal parenthood is regarded as a requirement for parenthood. The parallel parenthood discourse, defined by performative statements, represent that the legal aspect is not a requirement for parenthood. By talking about being compliant and/or to make subversive resistance, the parent's statements revealed how power takes its expression in the second parent adoption. In the empirical data, statements were identified in which the parents positioned themselves within the two discourses at once. This is an expression of the discursive struggle. Based on parents talking from the parallel parenthood discourse, the challenging position indicates an attempted normalization process, and in extension the definition of parenting is changing.

Keywords: same-sex parenting, second parent adoption, discourse, queer theory, heteronormativity.

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Sveriges adoptionshistoria.....	1
1.2 Samkönades möjlighet till familjebildning, en tillbakablick	2
1.3 Närståendeoption	3
2. Problemformulering.....	4
2.1 Syfte och frågeställningar.....	5
3. Tidigare forskning.....	5
3.1 Internationell forskning	6
3.2 Svensk forskning	8
4. Teoretiska utgångspunkter.....	9
4.1 Socialkonstruktionism	9
4.1.1 <i>Ett integrerat perspektiv.....</i>	<i>9</i>
4.2 Queerteori.....	10
4.2.1 <i>Diskurser</i>	<i>11</i>
4.2.2 <i>Heteronormativitet</i>	<i>12</i>
4.2.3 <i>Performativitet och subversion</i>	<i>13</i>
4.2.4 <i>Makt och motstånd</i>	<i>14</i>
5. Metod.....	15
5.1 Kvalitativ metod	15
5.2 Semistrukturerade intervjuer	16
5.3 Urval och urvalsprocess	16
5.4 Forskningsetiska överväganden	18
5.5 Tillförlitlighet och äkthet	19
5.6 Intervjuernas genomförande.....	20
5.7 Bearbetning av data	21
5.8 Förförståelse och metoddiskussion	22
6. Resultat och analys.....	23
6.1 Förfarandet	24
6.2 Heteronormativitetens plats i föräldrarnas berättelser om närståendeoptionen.....	25
6.3 Konstruerandet av föräldraskap.....	28
6.3.1 <i>Adoptionsdiskursen</i>	<i>28</i>

6.3.2 <i>Den parallella föräldraskapsdiskursen</i>	30
6.4 Föräldrarnas förhållningssätt till utredningsprocessen.....	33
6.5 Diskurserna möter varandra	36
7. Slutdiskussion	37
7.1 Metodreflektion	40
7.2 Förslag till vidare forskning	40
Referenser	41
Bilagor	45
Bilaga 1 Rekrytering av intervjupersoner	45
Bilaga 2 Informationsbrev	46
Bilaga 3 Intervjuguide	47

Förord

Tack!

Vi vill börja med att rikta vårt största tack till våra intervjupersoner som gjort denna studie möjlig. Vi är väldigt tacksamma för att vi fått ta del av era berättelser. Vår handledare Frans Oddner har handlett oss på ett positivt, motiverande och engagerat vis, tack för det. Vi vill även uppmärksamma alla er som stöttat, hjälpt och lyssnat på oss under uppsatsskrivandet, vi förstår att det inte alltid har varit lätt.

Emelie Dahlstedt & Nadja Bjärenstam

Januari 2014

1. Inledning

1.1 Sveriges adoptionshistoria

Den första adoptionslagen i Sverige inrättades år 1917 (SFS 1917:378). Syftet var att barn utan goda sociala förutsättningar och ekonomisk trygghet skulle få en stabil omsorg och uppväxt (Martinell-Barfoed 2008). Relationen mellan barnet och adoptivföräldrarna skulle etableras som om adoptivföräldrarna vore barnets biologiska föräldrar (Lindgren 2006). Adoptionen skulle utgå från att förbättra barnets situation, vilket är en princip som följt den svenska adoptionsverksamheten sedan dess (Martinell-Barfoed 2008). Lagen om adoption innebar att en ny typ av familjebildning legitimerades. Detta reglerades genom bestämmelser gällande vem som fick rätt att adoptera, vilka barn som kunde adopteras samt rättigheter och skyldigheter barn och föräldrar emellan (Lindgren 2006).

Under 1920-talet gavs adoptionsfrågan större plats på den samhälleliga arenan. Barnavården, vilken hade som uppgift att skriva yttranden till domstolen, fick en moraliserande effekt genom att benämna barnets biologiska föräldrar som ovilliga och slarviga. Adoptionsföräldrarna beskrevs samtidigt som ärliga och ansvarsfulla. På så sätt framställdes de biologiska föräldrarna och adoptivföräldrarna ha en dikotom relation, vilken även hade en normerande funktion gällande det goda föräldrskapet. De personer som tilläts adoptera var heterosexuella gifta par samt ensamstående från alla socioekonomiska bakgrunder (*ibid.*).

På 1950-talet förstärktes synen på familjen som ett politiskt område, människors levnadsförhållanden och ekonomi förbättrades och tanken om kärnfamiljens betydelse blev central. Det var inte längre möjligt för ensamstående personer att adoptera utan föräldrskapets tvåsamhet tillskrevs större betydelse. Barn skulle i första hand adopteras av föräldrar som var utseendemässigt lika barnet, detta för att undkomma kommentarer och frågor från allmänheten samt att barnet skulle känna samhörighet med adoptivföräldrarna (*ibid.*). För att garantera denna likhet använde utredarna en internationellt erkänd, systematisk och vetenskapligt grundad metod kallad *matchning*. Matchning och tankarna bakom metoden har senare kommit att betraktats som en grund för den biologiska kärnfamiljen som norm (Sköld 2011).

Under 1960-talet startades debatten om jämställdhet gällande kvinnans rätt att arbeta samt mannens delaktighet och ansvar i föräldrskapet. Då denna debatt erhöll vetenskapligt stöd rättfärdigades behovet av förändring med avseende på den normerande uppfattningen av kärnfamiljen som mest lämplig institution för barn att växa upp i. De då nya

forskningsresultaten beskrev barnet som en social varelse med behov av samspel och relationer med andra människor utöver den egna familjen. På så sätt utmanades kärnfamiljen och betraktades som alltför isolerad och instabil för att gynna barnets utveckling (Lindgren 2006). Dock var fortfarande det heterosexuella paret den konstellation som ansågs lämplig som adoptivföräldrar (Sköld 2011). Under 1970-talet förändrades adoptionsverksamheten, eftersom det inom Sverige var fler par som önskade adoptera än barn som var aktuella för adoption. Denna adoptionsproblematik bidrog till att Sverige blev ett föregångsland gällande internationell adoption (Lindgren 2006).

Ett argument, som funnits närvarande genom den svenska adoptionshistorien, är begreppet *barnets bästa*. Barnets bästa har inneburit vikten av en kärleksfull och nära relation barn och förälder emellan. Definitionen av en riktig familj har således varierat sedan möjligheten att adoptera infördes men betydelsen av kärlek har hela tiden varit central (*ibid.*).

1.2 Samkönades möjlighet till familjebildning, en tillbakablick

Under 1970- talet förde homo- och bisexuella individer en politisk kamp i Sverige. Kampen innebar exempelvis att gaypersoner bedrev konfrontationer gällande öppenhet med olika samhällseliga instanser och myndigheter. Människor demonstrerade, ockuperade Socialstyrelsen och sjukskrev sig från sina arbeten för att visa missnöje över att homosexualitet var stämplat som en sjukdom. År 1979 gav denna typ av politisk aktivism resultat i form av att sjukdomsstämpeln för homosexualitet togs bort (Ambjörnsson 2006) ur sjukdomsregistret (Stenholm & Strömberg 2004).

Samkönade par som under 1980- och 90- talet valde att skaffa barn kom att bli pionjärer. Under denna tidsperiod inkluderade begreppet föräldraskap endast heterosexuella personer. Samkönade föräldrar utmanade därmed samhällets traditionella föreställningar om familjeidealet, vilket innefattade föräldrar som utgjordes av en kvinna och en man (Zetterqvist-Nelson 2007). År 1995 trädde lagen om registrerat partnerskap (SFS 1994:1117) i kraft, vilken kunde uppfattas ge ökad medvetenhet och legitimitet till relationer som inte innebar heterosexualitet (Rfsl). Dock förändrade inte denna lag samkönades rätt att med samhällets hjälp och stöd uppnå föräldraskap, då möjligheten att ansöka om adoption inte fanns för individer i samkönade relationer (Zetterqvist-Nelson 2007).

År 2003 gav den svenska lagstiftningen samkönade par möjlighet att bli erkända som juridiska föräldrar till ett gemensamt barn genom adoption. Detta angavs då i en lagändring i samma lag som tidigare enbart inneburit rätten till registrerat partnerskap (SFS 1994:1117). Två år senare kom ytterligare en lagändring, men då lagen om genetisk integritet m.m som

reglerade insemination och befruktning utanför kroppen (SFS 2006:351) för heterosexuella par. Detta innebar att även samkönade kvinnliga par hade möjlighet att få assisterad befruktning i landstingets regi. Lagändringen medförde att samkönade kvinnliga par som valde att skaffa barn i Sverige båda blev juridiska föräldrar, utan att behöva genomgå en adoption.

Ett alternativ som vissa par väljer är att inseminera utomlands för att exempelvis kunna välja anonym donator. För den förälder som inte burit barnet blir det aktuellt att genomgå en närståendeadoption om juridiskt föräldraskap önskas. Insemination med anonym donator innebär dock att barnet berövas kunskap om sitt biologiska ursprung (Zetterqvist-Nelson & Malmquist 2011). År 2009 upphävdes lagen om registrerat partnerskap, då lagen om äktenskap (1 kap. 1 § Äktenskapsbalken) till skillnad från tidigare blev könsneutral. Det innebar att samkönade par fick rätt att gifta sig på samma villkor som heterosexuella (Notisum).

1.3 Närståendeadoption

Närståendeadoption innebär att en individ adopterar sin make/makas eller registrerad partners biologiska barn (Socialstyrelsen 2008). I de fall barnet blir till med hjälp av insemination utanför Sverige görs en skillnad avseende om paret är heterosexuellt eller samkönat. I heterosexuella par behöver inte mannen ansöka om en adoption, vilket motiveras av den så kallade faderskapspresumtionen 1 kap. 1 § Föräldrabalken (Notisum). Majoriteten av de närståendeadoptioner som inkluderar samkönade i Sverige utgörs av kvinnliga par och deras barn (Stenholm & Strömberg 2004). Endast den kvinna som burit barnet blir då vårdnadshavare, vilket innebär att den kvinna som inte burit barnet måste ansöka om adoption (Socialstyrelsen 2005). Det finns ingen möjlighet att genomgå en närståendeadoption för ett samkönat par som endast är samboende utan parterna måste vara gifta. Den part som önskar adoptera barnet lämnar in en ansökan hos tingsrätten, vilken i sin tur ber socialnämnden om ett yttrande. Det finns inga regler för vad detta yttrande ska innehålla dock finns riktlinjer och vägledning för hur utredningen bör genomföras (Socialstyrelsen 2008).

Närståendeadoptionen föranleds av en utredning som utförs av en familjerättssekreterare, i syfte att utreda motiven till adoptionen, vilken relation den sökande har till barnets biologiska förälder samt se till den sökandes lämplighet som förälder. Centralt i utredningen är relationen mellan den som ansökt om adoption och den som burit barnet. Utredningen bör visa huruvida det finns förutsättningar för ett gemensamt föräldraskap eller inte. Vidare bör det även utredas vilken känslomässig status relationen mellan parterna har. Huruvida ett barn bör adopteras

eller inte beslutas därefter i tingsrätten (Socialstyrelsen 2008). Genom närståendeadoption skapas möjlighet för samkönade föräldrar att kunna säkra en rättslig trygghet och relation till barnet (Zetterqvist-Nelson & Malmquist 2011).

2. Problemformulering

Antalet barn som lever och växer upp i samkönade familjer har genomgått en ökning under 2000-talet i Sverige. År 2000 fanns det cirka 100 barn i åldrarna 0-21 som var folkbokförda med samkönade gifta föräldrar, vilket kan jämföras med 1290 barn år 2011. Vidare utgör barn som lever i samkönade familjer under 1 % av totala antalet barn i Sverige år 2011 (scb).

Hamrud (2005) belyser hur homosexuellas rätt till barn är en omtalad och känslig debatt. Homosexuellas möjlighet att prövas för adoption, och på detta sätt skapa en familjebildning som motsätter sig den rådande normen, är ett område som är mycket omdiskuterat (*ibid.*). År 2003 genomförde Socialstyrelsen på uppdrag av regeringen en kartläggning av hur klienters sexuella läggning kan ha betydelse för socialtjänstens bemötande. Resultaten visade att majoriteten av klienterna förutsätts vara heterosexuella och därmed bemöts utifrån det antagandet. På så sätt blir homo- och bisexuellas sexuella läggning och relationer osynliga i mötet med det sociala arbetet och därmed döljs även negativa attityder gällande sexualitet. Det är enligt brottsbalken 16 kap. 9 § förbjudet för bland annat personer anställda inom offentlig sektor såsom socialtjänst, hälso- och sjukvård, barnomsorg, skola och rättsväsende att diskriminera personer på grund av sexuell läggning (Socialstyrelsen 2004).

Mattsson (2005) beskriver det sociala arbetet som en normaliseringspraktik för vilken det ställs krav på hur människor bör utforma och leva sina liv. Utifrån detta resonemang blir ett av det sociala arbetets syften att kontrollera och minimera avvikelser (*ibid.*). Trots en på senare tid mer inkluderande lagstiftning gällande samkönade familjer menar Malmquist, Hydén och Zetterqvist-Nelson (2012), att normen som upprätthåller heterosexualitet som den självklara ansatsen för föräldraskap vidmakthålls av instanser som mödravård, barnhälsovård och familjerätt. Under närståendeadoptionsprocessen kommer samkönade par i kontakt med denna normaliserande praktik. Således blir det intressant att undersöka hur processen uppfattas och talas om av de individer som genomgår processen i syfte att erhålla ett juridiskt ansvar för barnet de adopterar, och samtidigt få samhällets godkännande som förälder. Lind och Lindgren (2012) beskriver fenomenet adoption som ett intressant forskningsområde då det synliggör vilka krav och kriterier som samhället ställer för vilka som kan definieras som en riktig familj. Det sociala arbetets ansvar att beakta barnets bästa ger möjlighet att utöva kontroll och påverka olika familjebildningar genom adoption (*ibid.*). Vi upplever att

forskningsläget gällande samkönat föräldraskap i adoptionsprocessen är begränsat och nästintill saknas i svensk kontext. Därmed är det angeläget att låta de föräldrar som genomgår en närståendeoption få uttala sig om sin situation. Detta för att öka kunskapen i socialt arbete om hur utredningsförfarandet uppfattas av föräldrarna samt hur föräldraskapet kan ses som en görandeprocess. Då det sociala arbetets företrädare i form av familjerättssekreterare är utförare av den utredning en närståendeoption föranleder, är det av vikt att få insikt i hur föräldrarna beskriver processen.

Uppsatsen har sin utgångspunkt i hur samkönade föräldrars möte med familjerätten under en närståendeoption medför ett konstruerande av föräldraskap. Med hjälp av intervjuer med samkönade föräldrar som i nuläget genomgår eller tidigare har genomgått en närståendeoptionsprocess, blir det således möjligt att undersöka hur processen omtalas. Med en socialkonstruktivistisk ansats kan olika diskursers uttryck synliggöras genom föräldrarnas sätt att se, vara, handla och agera. Då vi ämnar undersöka föräldrarnas konstruerande av föräldraskap förutsätter det att vi tillskriver språket stor betydelse. Ett möjligt tillvägagångssätt för att analysera konstruktioner med hjälp av språk är användningen av diskurser. Diskurser syftar till att genom talordningar konstruera världen samt belysa hur maktaspekten tar sitt uttryck genom språket (Winther-Jørgensen & Phillips 2000). En mer nyanserad bild av föräldrarnas berättelser ges genom att även applicera queerteoretiska begrepp. Detta genom att belysa föräldrarnas berättelser ur ett normkritiskt perspektiv.

2.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna kandidatuppsats är att utifrån intervjuer om närståendeoption undersöka hur samkönade föräldrar uppfattar och konstruerar sitt föräldraskap. För att uppnå syftet kommer empirin analyseras utifrån följande frågeställningar:

- Vad berättar föräldrarna om närståendeoptionen och hur kan berättelserna förstås utifrån ett queerteoretiskt perspektiv?
- Vilken eller vilka diskurser finns närvarande i samtalen? På vilket sätt är dessa förbundna med föräldrarnas berättelser om konstruktionen av föräldraskap?
- Hur förhåller föräldrarna sig till utredningsprocessen, och hur tar dessa förhållningssätt sitt uttryck?

3. Tidigare forskning

För att orientera oss om kunskapsläget och finna tidigare forskning som relaterar till vår studies forskningsfråga har vi sökt vetenskapliga artiklar via databasen Lubsearch, där vi använt oss av nyckelbegrepp som same-sex*, adoption*, homosexual parents*, second-

adoption*, adoptive parents* och adoption experience*. Vi har även sökt efter avhandlingar på sökmotorn Libris. Vidare har vi utgått från att söka efter författare som under sökningsprocessen visat sig vara tongivande och relevanta för vår studie, vilka i form av tryckt litteratur funnits tillgängliga via bibliotekskatalogen Lovisa.

Det var först på 1970-talet som forskningen gällande barn i homosexuella familjer tog fart i USA och Storbritannien. Anledningen till denna ökning var pågående vårdnadstvister, i vilka den homosexuella mamman riskerade att förlora vårdnaden om de barn som tillkommit under det tidigare heterosexuella äktenskapet (SOU 2001:10). Under de senaste 30 åren har forskning inom icke heterosexuella familjer kommit att utgöra ett eget forskningsfält (Malmquist et al 2012; Zetterqvist-Nelson 2007). Forskningsområdet domineras till stor del av internationell forskning och vi kommer därmed att presentera ett urval av dessa undersökningar, vilka knyter an till vårt forskningsområde. Svensk forskning inom området är dock mer begränsad, och i kapitlets sista avsnitt introduceras ett forskningsprojekt genomfört i svensk kontext.

3.1 Internationell forskning

Forskning inom fältet homosexuellas familjebildning riktar sig ofta till att undersöka barnets psykiska välbefinnande avseende att växa upp med samkönade föräldrar (Golombok, Spencer & Rutter 1983; Patterson 2006). Dock finns forskning som utgått från samkönade föräldrars upplevelse av att genomgå en adoptionsprocess, för att kunna bli juridiska vårdnadshavare. Adoptionsprocessen har i många fall uppfattats som känslomässigt ansträngande och påfrestande att genomgå (Connolly 2002).

McClellan (2001) har i sin amerikanska studie ”The ”Other Mother” and Second Parent Adoption” undersökt vilka motiv och resonemang som låg till grund för att den kvinna som inte burit barnet i en samkönad relation valt att adoptera barnet eller inte. Studien inbegriper frågor som vilken betydelse adoptionen får för föräldraskapet, barnet och relationen dem emellan? McClellan (*ibid.*) menar att anledningen till att många kvinnor avstår från att genomgå en adoption kan vara att processen förväntas vara ansträngande. Detta då adoptionsprocessen innebär att socialtjänsten genomför hembesök samt att det krävs goda vitsord från både släkt, vänner och arbetsgivare. Samtidigt redovisar McClellan (*ibid.*) hur kvinnor som genomgått adoptionsprocessen erhåller en känsla av stabilitet i förhållandet till barnet samt att legitimeras som förälder skapar en känsla av tillfredställelse. Adoptionen minimera även den juridiska osäkerhet som kvinnorna känner samtidigt som det skapar en tydlighet för barnet. Dock poängteras att en adoption inte bör betraktas som en

universallösning utan att kontexten är viktigt att ta i beaktning i valet att adoptera (McClellan 2001). I likhet med McClellans (*ibid.*) studie har vår undersökning ett föräldraperspektiv och anknyter till adoptionskontexten. Dock fokuserar vår studie i större utsträckning på föräldraskapets konstruktion än på valet att genomgå adoptionsprocessen.

Stacey och Biblarz (2001) belyser i sin amerikanska studie ”(How) Does The Sexual Orientation Of Parents Matter?” hur barn till samkönade föräldrar inte skiljer sig utvecklingen i förhållande till barn med heterosexuella föräldrar. Dock antar Stacey och Biblarz (*ibid.*) ett kritiskt perspektiv gällande den typen av jämförelse. Stacey och Biblarz (*ibid.*) menar att forskningen kring barn till homo- eller bisexuella föräldrar inte skiljer sig i mående jämfört med barn till heterosexuella föräldrar, riskerar att reproducera heteronormativiteten. Genom att beskriva att det homosexuella föräldraskapet inte skiljer sig från det heterosexuella föräldraskapet, bidrar dessa resultat till att befästa att heterosexuella föräldrar är vad som anses vara eftersträvansvärt. På så sätt riskerar eventuella skillnader i föräldraskap att osynliggöras, då en redovisning av dessa skulle kunna ge negativa konsekvenser avseende rättigheter och familjebildning för homo- och bisexuella (*ibid.*). Studien blir relevant för oss då den inkluderar normer i legitimeringen av föräldraskap. Primärt utgår studien från ett barnperspektiv, och vår undersökning skiljer sig därmed från denna studie genom att anta ett föräldraperspektiv.

Kath Weston (1991) genomförde en tongivande studie som kom att kallas ”Families we choose – lesbians, gays, kinship” mellan åren 1985-1987 i San Fransisco. I undersökningen ingick totalt 80 individer bestående av 40 kvinnor och 40 män, alla utom två individer identifierade sig som homosexuella. Empirin bestod av djupintervjuer av narrativ karaktär och studien syftade till att beskriva hur släktskap och familjer upplevs och utformas av homosexuella personer. Ett resultat var att homosexuella ofta skapade familjer med hjälp av andra faktorer än biologiskt släktskap, vilket möjliggjorde en familj bestående av exempelvis personer från det egna sociala nätverket. Dessa ”fiktiva” familjekonstellationer som valdes, motiverades ofta utifrån en socialkonstruktionistisk uppfattning om världen, i vilken blodsband inte tillskrevs större betydelse än känslomässig samhörighet. Därmed fick andra aspekter mer tyngd i familjebildningen, såsom kärlek, stöd och viljan att vara en familj. Weston (*ibid.*) analyserade sin empiri i förhållande till familjediskursen i vilken den heterosexuella familjen ansågs vara den riktiga och legitima familjebildningen. Studiens resultat visade att homosexuella personer inte sällan reducerade betydelsen av biologi i de berättelser de delgav. Respondenterna försökte inte heller få sin valda familj att efterlikna den heterosexuella familjen utan distanserade sig snarare från denna typ av familjekonstellation.

Distanseringen resulterade i att respondenterna talade om familj ur ett framtidsperspektiv istället för att ha den heterosexuella uppväxtfamiljen som förebild. Slutligen beskriver Weston (1991) att familjebegreppet är kulturellt förankrat och att det i takt med synen på identitet och samhällets utveckling är under förändring. I likhet med Weston (*ibid.*) avser vi analysera föräldraskapet utifrån diskurser. Studierna skiljer sig dock åt avseende deras olika kontextualiseringar, exempelvis gällande samhällsliga utformningar. Det är således av vikt att notera att det kan finnas kontextuella skillnader i form av kultur och lagstiftning gällande samkönat föräldraskap i olika länder. Därmed är det relevant att i nästa avsnitt presentera ett svenskt forskningsprojekt.

3.2 Svensk forskning

Projektet ”Mot alla odds- regnbågsföräldrars berättelser om att bilda familj och få barn” av Zetterqvist-Nelson (2007) inkluderade individer som lever i andra familjekonstellationer än den heterosexuella tvåsamheten, så kallade regnbågsfamiljer. Projektet bedrevs åren 2002-2006 och grundade sig på regnbågsföräldrars berättelser om vägen till att skaffa barn och bilda familj, vilket syftade till att öka förståelsen kring de villkor som regnbågsfamiljer måste förhålla sig till samt hur deras relationer med omgivningen ser ut. Undersökningen genomfördes med hjälp av enkäter och intervjuer. Respondenterna utgjordes av homosexuella par som valt att skaffa barn under 1980- och 1990 talet, i ett samhälle där samkönat föräldraskap ännu inte vunnit rättslig legitimitet. Den svenska familjepolitiken präglades av en stark norm där föräldraskapet utgjordes av heterosexuella par (*ibid.*).

Projektet syftade till en början till att beskriva barnets perspektiv, vilket istället övergick i att fokusera på föräldrarnas perspektiv. Anledningen till den ändrade fokuseringen grundade sig i att de barn som var aktuella för studien ansågs vara för unga för att delta. Zetterqvist-Nelsons (*ibid.*) avsikt att ställa frågor till barn gällande hur de ser på sin egen familj riskerade även att synliggöra en dold norm för barnet. Studien redovisar regnbågsföräldrars strävan efter att skaffa barn och bli föräldrar genom deras egna subjektiva berättelser, så kallade narrativ. Exempelvis framkommer hur normer om det legitima heterosexuella föräldraskapet bidragit till att respondenterna använt olika strategier för att motivera sin längtan efter barn samt det avgörande valet att bli förälder. Studien belyser även hur familjer med fler än två föräldrar hanterar vårdnadsfrågan och tid med barnet i brist på samhälleligt stöd och vägledning (*ibid.*). Vår undersöknings och Zetterqvist-Nelsons (*ibid.*) forskningsprojekts beröringspunkter utgörs av att de båda innefattar intervjuer med samkönade föräldrar i en svensk kontext samt att ett normperspektiv finns närvarande. På så sätt bör Zetterqvist-

Nelsons (2007) studie betraktas som relevant för vår undersökning. Dock skiljer sig de båda studierna åt, då vår studie är genomförd i det begränsande sammanhang en närståendeadoption utgör, men även avseende de båda studiernas skilda analytiska ramverk.

4. Teoretiska utgångspunkter

4.1 Socialkonstruktionism

Begreppet socialkonstruktionism ses som ett perspektiv innehållande teorier om samhälle och kultur. Olika socialkonstruktionistiska utgångspunkter ifrågasätter i olika grad vad som kan uppfattas vara självklar kunskap samt att det i världen existerar någon form av objektiv sanning (Winther-Jørgensen & Phillips 2000). Människans kunskap och vetande uppfattas som något som är socialt konstruerat, och utvecklas i takt med inläring av språket. Språket har till uppgift att strukturera verkligheten samt att göra den begriplig, och utan språket kan människan inte utvecklas till en tänkande varelse (Barlebo-Wenneberg 2010).

Winther-Jørgensen och Phillips (2000) refererar till Vivien Burrs resonemang om vad som utgör det socialkonstruktionistiska perspektivet och beskriver hur människan genom kategorisering av fenomen och ting begriper världen. Det är således inte möjligt för människan att spegla någon form av oberoende verklighet, utan endast att producera den och på så sätt göra tillvaron tillgänglig. Burr (*ibid.*) förklarar att människan är kontextualiserad, vilket innebär att synen på verkligheten samt kunskapen om världen alltid är bunden och beroende av kultur och historia. På så sätt är både kunskap och individers identiteter föränderliga över tid. Individen uppfattas inte ha en inneboende och sann kärna som är bestämd på förhand, utan konstrueras i sociala samspel och mänskliga interaktioner. Detta innebär att socialkonstruktionismen har ett antiessentialistiskt förhållningssätt. Burr (*ibid.*) menar att det i sociala samspel råder konkurrens om vilken kunskap som får utrymme samt vilka handlingar som är tillåtna respektive otänkbara, vilket beroende på kontext medför sociala konsekvenser. I relation till vår forskningsfråga får den kunskap som produceras i form av sociala konstruktioner avseende föräldraskap olika konsekvenser för de samkönade föräldrar vi intervjuar. Ett av de mest centrala verktygen för att konstruera kunskap om världen, att skapa sig en identitet och försöka sträva efter att producera sanningar, är människors användning av språket samt de diskurser som därigenom skapas (*ibid.*).

4.1.1 Ett integrerat perspektiv

I vår uppsats hämtar vi begrepp från både diskursperspektiv och queerteori, vilka båda vilar på en socialkonstruktionistisk grund. Vi kommer därmed i analysen ha ett diskursanalytiskt förhållningssätt, och kombinera begrepp från tre diskursanalytiska angreppssätt med

queerteoretiska begrepp (jmf Winther-Jørgensen & Phillips 2000). Vår utgångspunkt i uppsatsen är att föräldraskapet och närståendeadoptionsprocessen uppfattas som diskursiva sociala praktiker, vilka både konstrueras och konstrueras av människor, system och samhälle. Således blir den kritiska diskursanalysen det angreppssätt som fungerar som vår primära teoretiska ram i analysen.

Norman Fairclough (2001), den kritiska diskursanalysens grundare, har en lingvistisk utgångspunkt och menar att det är möjligt att göra en åtskillnad gällande språkliga (diskursiva) och sociala praktiker. Enligt Fairclough (*ibid.*) består diskursiva praktiker främst av det talade och skrivna ordet som skapar och reproducerar sociala praktiker. Sociala praktiker kan både vara av icke-diskursiv och diskursiv karaktär, vilket kan exemplifieras av att fysiska ting utgör den icke-diskursiva praktiken medan kommunikationen om dem betraktas som diskursiv praktik (*ibid.*). Då vi i analysen även använder begrepp från både diskursteorin och diskurspsykologin tillämpar vi ett integrerat perspektiv. Inte sällan är det relevant att i analyser med hjälp av diskursbegrepp applicera ytterligare någon teori, vilket då benämns som ett mångperspektivistiskt fokus. Då vi till största delen utgår från den kritiska diskursanalysens teoretiska ramverk för att undersöka samkönade föräldrars konstruktion av föräldraskap, kan en sociologisk teori tillföra ytterligare ett perspektiv och berika vår forskningsfrågas komplexitet (Winther-Jørgensen & Phillips 2000). Därmed blir queerteorin relevant för att belysa gränsen mellan samhällelig normativitet och avvikelse genom intervjupersonernas berättelser och således bidra till att ge andra analysverktyg än de diskursanalytiska. Att kombinera Faircloughs (se Winther-Jørgensen & Phillips 2000) teoretiska ram med queerteoretiska begrepp och diskursbegrepp är möjligt, då den kritiska diskursanalysen endast uppfattar den diskursiva praktiken som en aspekt av den sociala världen. Fenomen kan således anses fungera utifrån andra logiker, vilka kan analyseras genom att tillämpa alternativa teorier eller begrepp (*ibid.*). Försättningsvis ges en presentation av queerteori och de diskursanalytiska begrepp som används som redskap i analysen av vår empiri.

4.2 Queerteori

En klar definition av ordet *queer* eller en avgränsad innebörd av queerteorin är inte möjlig att redogöra för. Ordet *queer* började användas i det svenska språket i mitten av 1990-talet, och användningen kunde då se ut på olika sätt. Queer kunde innebära allt från att vara avvikande till att betraktas som en teoretisk utgångspunkt och förknippas med aktivism (Ambjörnsson 2006). Queerteoretiker kan dock enas om att som teori fokuserar termen på att problematisera

och ifrågasätta resonemang och uppfattningar om genus, kön och sexualitet (Rosenberg 2008). Teorier med liknande utgångspunkt hade visserligen funnits innan queerteorins intåg på den vetenskapliga arenan, men tidigare teorier, belyste främst vad som betraktades som avvikande och annorlunda. Queerteorin riktade istället uppmärksamhet mot det som uppfattades som det normala, och kritiserade normalitetens existens i form av att diskutera vikten av dikotomin normalitet - avvikelse (Ambjörnsson 2006). ”På så sätt ger oss queer redskap att ifrågasätta samhällets för givet tagna sanningar, vare sig det handlar om genus, sexualitet eller annan form av normalitet” (Ambjörnsson 2006 s 9). Den vetenskapsteoretiska ansatsen queerteorin vilar på är socialkonstruktionism, och queerteorins grundläggande utgångspunkter är hämtade från det poststrukturalistiska tänkandet i form av språkets betydelse och kritiken mot att verkligheten har en essens som är möjlig att skildra (Ambjörnsson 2006).

Med en socialkonstruktionistisk ansats är det i vår analys relevant att använda queerteoretiska begrepp för att analysera konstruktionen av föräldraskap, eftersom queerteorin ifrågasätter föreställningar om exempelvis sexualitet. Att applicera denna teoretiska utgångspunkt på begreppet föräldraskap anser vi synliggör hur intervjupersonerna i vår uppsats på olika sätt konstruerar sitt föräldraskap i mötet med familjerätten. Vi menar även att en analys med hjälp av queerteoretiska begrepp gör det möjligt att belysa hur makt och motstånd görs samt diskursers närvaro. Som analysverktyg använder vi oss således av begreppen *diskurs*, *heteronormativitet*, *performativitet*, *subversion* och *makt/motstånd*, vilka presenteras i följande avsnitt.

4.2.1 Diskurser

Diskurs definieras som ”..ett bestämt sätt att tala om och förstå världen...” (Winther-Jørgensen & Phillips 2000 s 7). Diskurser har därmed alltid en socialkonstruktionistisk utgångspunkt, vilket innebär att språket är centralt för att förstå världen och föreställningar om den. Beroende på hur språket används och således hur världen delas in samt förstås utifrån talet om den, blir konsekvenserna olika för människor i olika kontexter (Boréus 2011). Diskurser har som funktion att skapa mening, begriplighet och sammanhang (Börjesson 2003). Enligt diskursanalytikerna skapas verkligheten då människor använder sig av språket, vilket görs genom att benämna ting, grupperingar och händelser (Börjesson & Palmblad 2007). Enligt Fairclough (2001) existerar ting och platser, så kallade sociala praktiker, men får sin innebörd och betydelse med hjälp av språket. Diskurser exkluderar och avgränsar, samtidigt som de erbjuder ett raster, vilket gör det möjligt att urskilja hur verkligheten

ständigt konstrueras och omkonstrueras genom talet om den. Språk är därmed inte att förstå som något statiskt och bestämt, utan som en ständigt pågående handling som skapar och formar istället för att spegla verkligheten (Börjesson & Palmblad 2007).

I analysen av vilka diskurser som förekommer är det av stor betydelse att vara medveten om att diskurser inte är förutbestämda. Då flera diskurser kan vara närvarande i samma kontext finns en konkurrens dem emellan, vilket kan benämnas *diskursiv kamp* som syftar till att avgöra vilken diskurs som är överordnad och dominerande i förhållande till andra (Winther-Jørgensen & Phillips 2000). Burr (2003) förklarar hur olika diskurser bidrar med individuellt fokus och hur samma fenomen kan, beroende på diskurs, konstrueras på olika sätt. Inom diskurspsykologin talas diskurser om som *tolkningsrepetoarer*, i vilka människor konstruerar sin verklighetsuppfattning, utifrån uttalanden som blir meningsfulla i en specifik kontext. På så sätt bidrar olika diskurser till att skapa världen som möjlig att tolka för dess deltagare (Winther-Jørgensen & Phillips 2000).

I användningen av diskurser är det vanligt förekommande att benämna individer som subjekt, vilket syftar till att poängtera det antiessentialistiska förhållningssättet (Burr 2003). Begreppet *subjektposition* avser därmed att förklara hur människan endast ges utrymme att uttrycka sig på vissa sätt inom en viss diskurs. Kontexten är här avgörande. Vilka egenskaper hos individen som premieras är beroende av sammanhang, vilket innebär att diskurser i viss mån skapar sina egna subjekt (Davis & Harre 1990; Wreder 2007). Dock befinner sig inte subjekten i en specifik position åt gången, utan olika diskursers ständiga närvaro innebär att subjektet inte sällan får motstridiga positioner att uttrycka sig ifrån. Att subjekten positionerar sig utifrån olika diskurser vid samma tillfälle benämns som *interdiskursivitet* (Winther-Jørgensen & Phillips 2000). Genom att synliggöra diskurser skapas möjligheter till att utmana och ifrågasätta rådande diskurser, vilket i en förlängning kan förändra etablerade sanningar och utveckla alternativa diskurser (Jacobsson, Thelander & Wästerfors 2010).

4.2.2 Heteronormativitet

Begreppet heteronormativitet myntades under 1990-talet och bör betraktas som centralt inom queerteorin. Heteronormativiteten syftar till att synliggöra på vilket sätt heterosexualiteten skapas och upprätthålls i samhället och således får en normerande effekt. Begreppet används för att studera samhällsliga institutioner som på olika sätt reproducerar och premierar heterosexualiteten som det självklara och naturliga. Institutioner som exempelvis lagstiftning och myndigheter bidrar på mer eller mindre subtila sätt till att upprätthålla heterosexualiteten som norm (Ambjörnsson 2006).

En av de första forskarna att problematisera uppdelningen mellan kön och genus var Judith Butler (1990/2007). Butler (*ibid.*) beskrev hur uppfattningen om kön som biologiskt givet och genus som socialt konstruerat kön resulterat i skapandet av diskurser om biologiska förklaringar som överordnade, vilka är en förutsättning för heterosexualitetens existens. Enligt Butler (*ibid.*) är det nödvändigt att även uppfatta biologiskt kön som konstruerat, vilket innebär att det biologiska könet endast kan förstås och tolkas genom språket. Överordnade diskurser om biologiskt kön som det naturliga bidrar således till att begränsa utrymmet för diskurser om kön som något historiskt, socialt och kulturellt skapat. Detta resonemang går även att applicera på sexualitet då hetero- och homosexualitet konstrueras som dikotomier. För att möjliggöra heterosexualitetens normerande effekt krävs skapandet av samma under- och överordning (Mattsson 2010), vilken Foucault (1976/2002) har skildrat i sitt trebandsverk "Sexualitetens historia". Foucault (*ibid.*) beskriver i dessa studier hur synen på sexualitet förändrats under olika århundraden och hur olika diskurser varit avgörande för denna förändringsprocess. Detta är att betrakta sexualiteten som politisk, i vilken olika ideologier får betydelse i avsikt att påverka samhällets medborgare angående uppfattningen om heterosexualiteten som norm (Schlichter 2007). Heteronormativitetsbegreppet blir på så sätt relevant som analysverktyg i vår uppsats, då det undersöker och ifrågasätter de normsystem och samhällseliga strukturer som belönar heterosexualitet. I analysen av konstruktionen av samkönat föräldraskap i relation till familjerätten kan heteronormativitetsbegreppet användas för att förstå föräldrarnas upplevelser och uttalanden.

4.2.3 Performativitet och subversion

Performativitet är ett begrepp som kan gestaltas av både uttalanden och handlingar. Att ett uttalande eller en handling är performativ innebär att den istället för att beskriva en person eller ett fenomen skapar något (Jagose 1996). Ursprungligen innefattade performativ teori endast talhandlingar, vilket Butler (se Ambjörnsson 2006) utvecklade till att även innefatta handlingar. På så sätt får performativiteten effekt i form av uppfattningen av att vara någon eller något genom att upprepa vissa handlingar och uttalanden och undvika andra (*ibid.*). Butler (1990/2007) menar att kön ses som performativt genom att beskriva hur kön måste uppfattas som något som *görs* istället för något som *är*. Individer konstruerar kön genom att upprepa vissa handlingar, vilket innebär att kön inte kan betraktas ha en inneboende essens. Denna aktiva görandeprocess medför i sin tur att individer förväntas agera enligt rådande könskategorierna, vilket bidrar till att vidmakthålla den dikotoma uppdelningen mellan vad som anses vara kvinnligt och manligt. Dock menar Butler (*ibid.*) att så länge individer

utför dessa schematiserat upprepade handlingar kommer köns kategorier att internaliseras som självklara och stabila, men genom att individen handlar på ett sätt som inte förväntas av hen finns utrymme för att könspositioner och normer förändras. Detta oföväntade beteende kallar Butler (1990/2007) för subversion. Att utföra subversiva handlingar innebär att agera på ett, ur normativt perspektiv, felaktigt sätt. Subversion kan göras medvetet, och kan då exemplifieras av hur transpersoner ofta bär kläder, använder språk och har ett beteende som inte är stereotyp för det biologiska könet. Att agera subversivt kan anses skaka om stabila och entydiga illusioner om hur världen är beskaffad. Ur ett queerteoretiskt perspektiv syftar performativitet och subversion främst på kön, men Butler (*ibid.*) poängterar att begreppen även är relevanta i analyser av andra typer av normer och normsystem.

4.2.4 Makt och motstånd

Begreppet makt beskrivs ofta vara starkt sammanlänkat med kunskap och vetande. En av de främsta teoretiker att utveckla detta resonemang är Foucault (1975/2003) som menar att makt och kunskap inte kan betraktas som två separata begrepp. Foucault beskriver hur makt inte kan utövas eller innehas utan ett visst mått av kunskap, samtidigt som kunskap i sig alltid medför erhållandet av makt. På så sätt måste makt och kunskap förstås som beroende av varandra och förutsätter således varandras existens (*ibid.*). Foucault (se Nilsson 2008) menar att makt och kunskap tar sitt uttryck i diskurser och makt är därmed ingenting som verkar utanför diskursen utan finns ständigt närvarande inom den. Makt är ett relationellt begrepp vars uttryck och verkan kan studeras i relation till subjektets positioner inom diskursen, vilket medför sociala effekter (Wreder 2007).

Makt är något som är föränderligt och i ständig rörelse, vilket ger makten dess dynamiska karaktär. Dynamiken möjliggör en växelverkan mellan över- och underordnade positioner, vilka verkar i olika kontexter. På så sätt kan både omedvetna och medvetna handlingar resultera i att maktpositioner förändras (Nilsson 2008). Foucault (se Nilsson 2008) menar att maktens existens förutsätter motstånd. Engelstad (2006) beskriver hur människor förhåller sig till och hanteras maktens närvaro på olika sätt. Dock påpekar Foucault (se Nilsson 2008) att maktrelationer till sin karaktär är instabila, vilket alltid medför möjlighet till förändring. Då diskurser både skapar och reproducerar makt kan subjektets alternativa användning av diskurser förändra hur makten är fördelad (*ibid.*).

Ambjörnsson (2006) förklarar hur samhällets normsystem påverkar individer, vilket således medför att normalitet blivit ett centralt begrepp inom queerteori. Utgångspunkten inom queerteori är normalitetens samband med makt (*ibid.*). Normalisering kan definieras

som en process, i vilken individer anpassas genom att handlingar och beteende ständigt bedöms för att skapa en homogen grupp med ett likartat beteendemönster. På detta sätt möjliggörs att individer efter bedömning kan kategoriseras som avvikare från det normala beteendet. Normen kan sägas representera det *neutrala* och blir en samhällelig förespråkare avseende vad som anses vara normalt. Utifrån detta resonemang blir normaliseringens syfte att återställa eller inordna människor, så att de i varje kontext framstår som det normala (Nilsson 2008). Vi menar att maktbegreppet inte kan förbises i vår analys, då närståendeadoptionens utredning utifrån ovanstående resonemang inbegriper både makt och normalitet. Det är även intressant och relevant att synliggöra hur föräldraskapet konstrueras i form av att eventuellt protestera mot den makt diskurserna producerar.

5. Metod

5.1 Kvalitativ metod

Bryman (2011) beskriver hur en kvalitativ metod med hjälp av språket fokuserar på att tolka olika sociala situationer. Då vår studie syftar till att undersöka hur samkönade par konstruerar föräldraskap i den process en närståendeadoption medför och har medfört, blir det aktuellt att använda kvalitativ metod i form av intervjuer. Ahrne och Svensson (2011) förklarar hur olika företeelser och fenomen i samhället kan belysas, förstås och förklaras utifrån hur individer agerar, tänker eller uttrycker sig om sin omgivning eller situation. Att generera kunskap om samhället och dess deltagare gör det nödvändigt att ta hjälp av vad individer själva berättar om och hur de uppfattar sin situation (Börjesson & Palmblad 2007). Möjligheten att få tillgång till sådana berättelser förutsätter att individerna ges utrymme att uttrycka sig med egna ord på sina egna sätt och känner sig trygga i undersökningssituationen samt med oss som utförare av undersökningen. Det krävs således en form av vetenskaplig balans mellan närhet och distans, och därmed är det relevant att i vår undersökning använda oss av en kvalitativ metod.

Samtidigt som en kvalitativ metod möjliggör tillgång till människors eget språkbruk och berättelser, finns risker som behöver bejakas. Kvalitativ forskning innebär att ett begränsat antal individer eller situationer studeras, därmed kan inte studiens resultat generaliseras till större populationer eller företeelser på samma sätt som kvantitativa metoder. Istället används begreppet överförbarhet inom kvalitativ forskning, där läsaren bedömer vilka möjligheter studien har att kunna överföras till en annan kontext (Bryman 2011). Vi gör inte anspråk på att undersöka förekomst av en viss känsla eller situation, vilket inte är syftet med

undersökningen. För att kunna ge en bild av hur vanligt förekommande specifika upplevelser i liknande situationer är hade en kvantitativ metod varit mer adekvat.

5.2 Semistrukturerade intervjuer

Uppsatsens studie har genomförts med hjälp av semistrukturerade intervjuer. Enligt Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2011) är semistrukturerade intervjuer en forskningsmetod som inrymmer flexibilitet och bidrar till att ett fenomen kan ges en nyanserad bild. Flexibiliteten innebär att skapa utrymme att frånga strukturen i syfte att fånga det unika och särpräglade i varje intervjusituation, i vårt fall att undersöka hur samkönade föräldrar konstruerar sitt föräldraskap i relation till deras närståendeadoption. Semistrukturerade intervjuer har således skapat möjlighet för intervjupersonerna att delge sina berättelser och uppfattningar på ett mindre kontrollerat sätt, men i förbindelse med den kontext som närståendeadoptionen utgör. Intervjuernas utformning ger utrymme för forskaren att vara lyhörd för intervjupersonernas utsagor genom att följa upp intressanta spår och ställa följdfrågor (Bryman 2011).

Som förberedelse inför intervjuerna har en intervjuguide (se bilaga 3) upprättats i enlighet med vad Kvale och Brinkmann (2009) menar är att föredra vid semistrukturerade intervjuer. Intervjuguiden har utformats efter två förutbestämda teman, närståendeadoption och föräldraskap, vilka har legat i linje med syfte och frågeställningar. Utifrån dessa teman har vår ambition varit att ta del av intervjupersonernas utsagor genom att uppmuntra föräldrarna till berättande med stöd av intervjuguidens frågor. Utformningen av frågor har skett genom att använda öppna frågor för att reducera risken att styra intervjupersonernas svar samt att använda frågor som är tydliga och lättillgängliga (*ibid.*). Enligt Kvale och Brinkmann (*ibid.*) är det av stor vikt att forskaren är medveten om den ständigt närvarande maktbalansen. Intervjusituationen innebär alltid en asymmetrisk maktrelation, i vilken forskaren har tolkningsföreträde genom att bestämma vilka frågor som ställs under intervjun och sedan analysera det inhämtade materialet (*ibid.*).

5.3 Urval och urvalsprocess

I syfte att värva individer som befinner sig inom vårt valda forskningsområde har vi använt ett målinriktat urval, vilket Bryman (2011) förklarar som att forskaren gör ett urval utifrån individens relevans för den aktuella forskningsfrågan. Inom ramen för studiens syfte finns kriterier som intervjupersonerna måste uppfylla för att kunna delta. Kriterierna innefattar att:

- 1) vara en samkönad familj
- 2) föräldrarna genomgår eller har genomgått en närståendeadoption och familjen måste således utgöras av minst ett barn.

Intervjupersonerna består både av par och enskilda föräldrar. Att intervjua par har haft ett värde eftersom föräldrarna kunnat diskutera med varandra under intervjutillfället. Detta har bidragit till att vi kunnat ta del av deras gemensamma konstruktionsprocess. Då intervjupersonen utgjorts av den förälder som burit barnet har denna förälders medverkan varit relevant för studien, då föräldern som burit barnet varit delaktig i närståendeadoptionsprocessen. Detta i form av att i majoriteten av fallen besvarat frågor från utredaren angående viljan att den icke juridiska föräldern ska adoptera barnet. Den förälder som blivit utredd för att adoptera behöver i utredningssituationen motivera och verbalisera sitt föräldraskap. Således blir både par och enskilda föräldrar aktuella för medverkan i vår undersökning.

Urvalsgruppen för vår studie utgörs av en specifik och snäv grupp individer, vilka har varit svåra att nå. Vi har därmed valt att söka intervjupersoner via två grupper på det sociala mediet Facebook på internet (se bilaga 1). Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2011) förklarar att då intervjupersoner väljs utifrån ett forum eller nätverk på sociala medier som exempelvis Facebook bör detta betraktas som ett snöbollsurval. I studien har våra sociala nätverk och våra intervjupersoner varit behjälpliga avseende att rekrytera nya intervjupersoner till undersökningen, vilket utifrån Brymans (2011) beskrivning av snöbollsurval innebär att intervjupersonerna via sina sociala kontakter förmedlar ytterligare möjliga intervjupersoner. Snöbollsurvalet börjar med ett mindre antal individer som är relevanta för studien och som därefter växer sig större i antal i takt med att fler intervjupersoner förmedlas (*ibid.*). Att använda det egna sociala nätverket som hjälp i rekryteringen av intervjupersoner kan ha inneburit att intervjupersonerna informerats om vilka vi är innan intervjutillfället. Detta kan ha bidragit till att intervjupersonerna känt större tillit till att låta sig intervjuas av oss. Dock finns brister med denna typ av urval, vilka är nödvändiga att ta i beaktning. Eftersom intervjupersonerna i en vidsträckt mening ingår i samma kontaktnät finns risk att dessa har liknande erfarenheter. Att några av intervjupersonerna känner till varandra sedan tidigare kan ha påverkat vår studie, då gemensamma erfarenheter och minnen från närståendeadoptionen kan ge berättelser och ett språkbruk som liknar varandras. Detta innebär att materialet får en begränsad allsidighet (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2011). Rekryteringen av intervjupersoner har skett i följande steg:

- Två intervjupersoner har rekryterats via gruppen Regnbågsfamiljer på Facebook. De har efter att ha kontaktat oss avseende medverkan i studien fått ta del av informationsbrevet (se bilaga 2) via e-post. Informationsbrevet innehåller studiens syfte, tillvägagångssätt samt att vi avser spela in intervjun.

- Sex intervjupersoner har rekryterats med hjälp av vårt sociala nätverk och två intervjupersoner genom en redan medverkande intervjuperson. Dessa åtta personer har via e-post tagit del av informationsbrevet.
- Fem arbetsdagar efter informationsbrevet skickats har en påminnelse om medverkan i studien sänts via e-post. Efter att ha beslutat om deltagande har samtliga intervjupersoner återkommit till oss, och då har tid och plats för intervjun bokats.

Urvalets geografiska variation har varit begränsad, och intervjupersoner har rekryterats i relation till intervjupersonernas hemvist. Detta kan ha bidragit till att intervjupersonernas adoptionsprocesser kan ha varit snarlika, då de har erfarenheter av att blivit utredda av samma familjerätt. Anledningen till den begränsade geografiska spridningen är brist på både tid och ekonomiska möjligheter, vilka Kvale och Brinkmann (2009) menar är avgörande faktorer för den utformning och variation vetenskapliga studier kan ges. Samtidigt uppfyller intervjupersonerna studiens urvalskriterier; trots en geografisk begränsning konstruerar intervjupersonerna föräldraskap, vilket är avgörande för medverkan i undersökningen.

5.4 Forskningsetiska överväganden

Det finns ett antal grundläggande etiska överväganden som en forskare bör resonera kring samt ta i beaktande i den aktuella forskningen; informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Vr). Informationskravet innebär att individer som medverkar i studier ska ha tillräcklig information om studiens syfte och genomförande för att kunna göra en rimlig bedömning gällande den egna medverkan. Informationskravet syftar även till att upplysa deltagarna om att deras medverkan i studien kan avslutas utan att det ska generera i frågor eller krav på motivering (Bryman 2011). Intervjupersonerna som medverkat i studien har erhållit skriftlig och muntlig information om studiens utformning, deras medverkan samt rätt att avbryta. När intervjupersonerna rekryteras har information skickats i informationsbrevet för att intervjupersonen ska kunna göra ett val angående eventuellt deltagande. Då intervjupersonerna tackat ja till att medverka i studien har de fått samma information muntligt vid intervjutillfället som de i ett tidigare skede erhållit skriftligt. På detta sätt följs kravet på att delge intervjupersonen den information som informationskravet innefattar. Samtyckeskravet beskrivs som varje individs rätt att frivilligt välja om denne vill delta i studien eller inte (*ibid.*). Bryman (*ibid.*) förklarar att samtycke även innebär deltagarens möjlighet att inte besvara vissa frågor eller välja att avstå från att medverka då ljudinspelning förekommer. För att möta samtyckeskravet har vi valt att muntligen begära ett samtycke innan intervjun påbörjats. Detta för att minimera eventuella etiska komplikationer gällande

intervjupersonens frivillighet att delta i studien samt godkännande att bli inspelad på ljudfil. Konfidentialitetskravet ger uttryck för hur deltagande individers personuppgifter ska hanteras för att anonymitet avseende medverkan i studien ska uppnås samt att den information deltagaren delger ska kunna garanteras anonymitet. Detta innebär att personuppgifter och empirisk data inte förvaras så att någon annan än forskaren kan ta del av materialet (Bryman 2011). För att uppnå konfidentialitetskravet har intervjupersonernas identiteter och utsagor enbart hanterats samt bearbetats av oss som uppsatsförfattare. Enligt Bryman (*ibid.*) anger nyttjandekravet att det insamlade materialet endast får användas i det syfte som deltagaren informerats om och därmed inte får brukas i andra sammanhang. I enlighet med nyttjandekravet har det insamlade materialet endast använts till studien och när den är färdigställd kommer materialet att förstöras.

5.5 Tillförlitlighet och äkthet

Bryman (2011) beskriver begreppen tillförlitlighet och äkthet som relevanta inom kvalitativ forskning för att kunna bedöma studiens kvalitet. Inom tillförlitlighet inryms de fyra olika kriterierna trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet samt en möjlighet att styrka och konfirmera. För att kunna uppnå trovärdighet är det viktigt att följa rådande forskningsregler samt att återge intervjupersonernas utsagor på ett korrekt sätt (*ibid.*). Detta innebär att vi använt intervjupersonernas berättelser i den kontext utsagan är inhämtad. Bryman (*ibid.*) beskriver överförbarhet som ett sätt för den kvalitativa forskningen att producera undersökningar innehållande utförliga beskrivningar i syftet att bedöma huruvida studien kan överföras till en annan kontext eller inte (*ibid.*). För att öka pålitligheten i studien har noggrannhet gällande undersökningens genomförande varit centralt i redovisningen av forskningsprocessen. Detta för att skapa transparens och ge läsaren möjlighet att utvärdera och granska materialet. Intervjuerna har spelats in för att kunna transkriberas och på så sätt minimera den egna påverkan på materialet. Detta då vi är två uppsatsförfattare som bör sträva efter att analysera materialet på ett så enhetligt vis som möjligt. Det sista kriteriet innebär att forskaren ska kunna styrka och konfirmera sin studie, vilket innebär medvetenhet gällande att det inte är möjligt att nå fullständig objektivitet (*ibid.*) Under forskningsprocessen har diskussioner förts för att i största möjliga mån undvika att influeras av subjektiva åsikter och föreställningar. Genom att forskaren reflekterar över sina egna fördomar och beaktar dem då de uppkommer, så förhåller sig forskaren reflexivt objektiv i den utsträckning det är möjligt (Kvale & Brinkmann 2009).

5.6 Intervjuernas genomförande

Bryman (2011) menar att forskare bör pröva sina frågor genom att utföra pilotstudier inför kommande intervjusituationer. Pilotstudiernas syfte kan vara att undersöka om intervjufrågorna är tydliga och klart formulerade (*ibid.*). Två pilotintervjuer har genomförts för att utvärdera intervjuguiden samt bekanta oss med intervjufrågorna. Efter den första pilotintervjun redigerades frågorna för att möjliggöra för intervjupersonerna att berätta på ett friare sätt. När den andra pilotintervjun genomförts gjordes inga redigeringar i intervjuguiden.

I studien har tio samkönade föräldrar ingått. Åtta föräldrar har intervjuats i par och två intervjuer har genomförts med enskilda föräldrar. Fördelen med att intervjua par kan vara att de varit varandra behjälpliga i form av att återskapa minnen från närståendeadoptionsprocessen. Vi har stundtals upplevt svårigheter i att paren vid vissa tillfällen avbrutit varandras uttalanden, vilket kan ha inneburit att viss information uteblivit. Positivt är att maktasymmetrin i intervjusituationen kan ha balanserats, då intervjuare och intervjupersoner har varit lika till antalet samt att intervjupersonerna kunnat hämta stöd från varandra i sitt berättande. I de intervjuer som genomförts med enskilda föräldrar har ett större utrymme för eget berättande noterats, dock har möjligheten till diskussion med den andra föräldern inte funnits. Vid enskilda intervjuer kan maktasymmetrin haft större betydelse då vi varit två intervjuare och en intervjuperson.

Medellängden för de genomförda intervjuerna var 42 minuter. Intervjupersonerna har getts möjlighet att föreslå plats, och vi har iakttagit lyhördhet inför intervjupersonernas önskemål. Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2011) menar att platser har olika betydelser för intervjusituationen. Två av intervjuerna har ägt rum lokaler vid olika lärosäten, den ena i ett förhandsbokat grupprum och den andra i allmän studiemiljö. Lokalerna har inte tidigare varit kända för oss, och i båda fallen har intervjupersonerna föreslagit dem, vilket vi har tillmötesgått i syfte att reducera maktasymmetrin. Således kan intervjupersonernas upplevelse av trygghet och integritet i intervjusituationen ha ökat. Nackdelen med att genomföra intervjuer på allmänna platser kan vara risken att konfidentialitetskravet inte uppfylls.

De fyra parintervjuerna har utförts i föräldrarnas bostäder efter deras önskemål. En fördel med att intervjua i föräldrarnas bostad är att intervjun ägt rum i en för dem komfortabel miljö, vilket kan ha bidragit till att intervjupersonerna känt sig bekväma att svara på ett mer utförligt sätt. Ytterligare en fördel kan ha varit att intervjun inte blivit ett ansträngande inslag i vardagen, i form av tidsmässiga aspekter som exempelvis avbrott i sysselsättning samt att eventuellt behöva ta sig till en annan plats. Eriksson-Zetterquist och Ahrne (*ibid.*) poängterar att intervjupersonernas hem som plats för intervjun är ett alternativ, men att det för forskaren

är av vikt att vara medveten om att hemmet inte sällan har en känslomässig koppling och fungerar som en icke-verbal presentation av intervjupersonen i sig. Detta kan uppfattas som en nackdel då intervjupersonerna inte haft samma möjlighet till integritetsbestämmande samt att intervjupersonerna kan ha känt ett behov av att göra förberedelser i sin bostad inför intervjusituationen. Inför varje intervju har vi gett en muntlig genomgång av de forskningsetiska riktlinjerna som tas i beaktning vid medverkan i studien. Därefter har ett muntligt samtycke inhämtats innan intervjun påbörjats. Ett muntligt samtycke anser vi bör ses som tillräckligt för att uppfylla samtyckeskrauet.

Det språk som vi använt i intervjusituationerna har varit i talspråksform. Enligt Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2011) är det av stor betydelse att forskaren använder ett begripligt språk utan facktermer och icke-allmänna begrepp. Detta för att inte skapa större distans än nödvändigt. Innan intervjuerna påbörjats gjordes ett övervägande gällande hur intervjupersonernas berättelser skulle bekräftas av oss. Vi beslutade att bekräfta intervjupersonerna i form av att använda neutrala uttryck som exempelvis ”jaha” och ”mm”. Eriksson-Zetterquist och Ahrne (*ibid.*) menar att det för forskaren är av betydelse att verbalt uttrycka intresse för intervjupersonernas svar, framförallt då långa och utförliga svar ges. Då föräldrarnas berättelser stundtals gett uttryck för känslomässiga aspekter var det av stor vikt att respektera och möta föräldrarnas i deras utsagor.

Intervjuerna har spelats in på mobiltelefon för att därefter kunna transkriberas. Inspelning av intervjuer ökar utrymmet för forskaren att vara närvarande i intervjusituationen genom att inte behöva anteckna och då gå miste om intressanta spår i intervjupersonernas utsagor (Kvale & Brinkmann 2009). Då vi har ett intresse av att fånga hur intervjupersonerna talar om föräldraskap, reducerar vi risken för egna tolkningar under intervjun genom att spela in den (Bryman 2011). Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2011) påpekar riskerna med att spela in intervjuerna då tekniska problem kan uppstå. Därmed har inspelningen skett parallellt på två mobiltelefoner.

5.7 Bearbetning av data

Bearbetningen av data har genomförts med hjälp av Braun och Clarkes (2006) förslag på hur en tematisk analys kan utformas, vilket sker i sex olika faser. Första fasen innebär att transkribera och läsa igenom materialet ett antal gånger för att på detta sätt bli mer bekant med datan. I en andra fas skapas initiala koder. I tredje fasen sorteras koder utefter teman för att i den fjärde fasen se över om koderna passar till de valda temana. I den femte fasen definieras temana och namnges för att kunna representera materialet på ett relevant sätt. I den

sjätte och sista fasen redovisas de valda materialen i förhållande till forskningsfrågan (Braun & Clarke 2006) En mer utförlig återgivning av analysförfarandet ges i kapitel 6, resultat och analys.

5.8 Förförståelse och metoddiskussion

Intresset för studien väcktes då samkönade par i vårt sociala kontaktnät genomfört närståendeadoptioner, dock hade vi ingen fördjupad förförståelse om vad adoptionsprocessen innebar. Vår utgångspunkt är att sexualitet inte har betydelse för föräldraskapet och vi har en uppfattning om att det i samhället inte fokuseras tillräckligt på att låta minoritetsgrupper själva uttala sig om egna erfarenheter. Vi har en socialkonstruktionistisk uppfattning om världens beskaffenhet, och ett stort intresse för den språkliga framställningens betydelse av den innebörd och konsekvenser fenomenen ges. Vår förförståelse kan därför tänkas påverka vår studie genom brist på ett självkritiskt förhållningssätt till socialkonstruktionism som ontologisk och epistemologisk ståndpunkt. Samtidigt kan intresset för socialkonstruktionismen ha bidragit till att vi på ett mer fördelaktigt sätt kunnat tillgodogöra oss kunskapen om de valda teorierna och begreppen.

Då vi har en socialkonstruktionistisk ansats är det viktigt att vi som forskare är medvetna om hur vi förhåller oss till de diskurser vi avser att undersöka samt hur vi blir samproducerare till den diskursiva produktionen (Winther-Jørgensen & Phillips 2000). Samproduktionen sker genom vilka frågor vi ställer till intervjupersonerna och hur vi följer upp deras utsagor, hur vi analyserar empirin, men även hur vi uppfattar världen. Diskurser är inte något som finns färdiga att använda utan forskaren är genom sitt urval, forskningsdesign och hantering av språket medskapare av diskurser. Utifrån detta resonemang kan således forskarens påverkan på konstruktionen av verkligheten vara så stor att den begränsar de interaktioner och det material som kunde ha producerats om forskaren inte varit närvarande (Börjesson & Palmblad 2007). Det är centralt för oss som uppsatsförfattare att vara medvetna om vår egen påverkan och reflektera över dess konsekvenser. Det kan finnas en svårighet i att undersöka diskurser som forskaren är bekant med och har en given uppfattning om (Winther-Jørgensen & Phillips 2000). Genom att vara transparenta avseende hur vi samlat in data, hur vi bearbetat dem och slutligen kommit fram till våra resultat och vår analys, är det möjligt för läsaren att göra en egen bedömning av studien. Därmed möter vi de krav på tillförlitlighet som Bryman (2011) beskriver gällande hur vetenskapliga studier bör bedrivas och presenteras.

Avseende forskning innehållande intervjuer menar Andersson och Swärd (2008) att det föreligger skäl att resonera kring etiska aspekter som är förenade med möten mellan

människor. Faktorer som kön, ålder eller andra typer av kategoriseringar påverkar intervjusituationen och är därmed av vikt att beakta för forskaren inför mötet med intervjupersonen (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2011). Innan intervjuarbetet påbörjades diskuterade vi vårt förhållningssätt gentemot intervjupersonerna. Vid intervjusituationerna ställdes frågor till oss om vilka vi är, och vårt intresse för forskningsfrågan. Vi beslutade att svara på intervjupersonernas frågor, vilket kan ha påverkat vår empiri i form av att skapa en vetenskaplig närhet som kan ha bidragit till att vi fått tillgång till information som vi inte annars skulle ha delgetts. Dock kan närheten till intervjupersonerna även ha bidragit till att de delat med sig av känslig information, vilket i efterhand kan ha skapat en känsla hos intervjupersonerna av att vara utlämnad.

Intervjupersonerna kan, trots forskarens försök att påverka i så liten utsträckning om möjligt, uppleva förväntningar att anpassa svaren efter forskarens önskemål (Börjesson 2003). I tre av intervjuerna har intervjupersonerna ställt frågor till oss avseende om deras utsagor är vad vi förväntat oss samt om vi får det material vi önskar. Då vi är socionom studenter kan det ha haft betydelse i form av att det skulle kunna finnas likheter mellan de frågor vi utgått från och de frågor familjerättssekreteraren ställt. Det är även möjligt att intervjupersonerna relaterat sina upplevelser av närståendeadoptionsutredningen till vår intervjusituation. Detta är något vi måste beakta, då det kan ha påverkat vad intervjupersonerna berättat för oss.

Uppsatsen har till största del författats av oss båda och texten har producerats gemensamt, dock har huvudansvaret för varje kapitel varit uppdelat. Alla intervjuer har genomförts av oss tillsammans och vi har transkriberat vars tre intervjuer.

6. Resultat och analys

I detta kapitel presenteras och analyseras de resultat vi funnit i vår empiri. Inledningsvis redovisas analysförfarandet. Därefter följer intervjupersonernas berättelser avseende närståendeadoptionens tillvägagångssätt. De diskurser vi identifierat introduceras och även hur maktrelationerna kan ses i förhållande till de båda diskurserna. Vidare presenteras uttalanden som enligt oss visar hur föräldrarna använder sig av motsägelser, således hur de positionerar sig i de båda diskurserna samtidigt. I den avslutande diskussionen diskuteras slutligen hur föräldrarnas positioneringar i diskurserna kan förstås. Då vi refererar till och beskriver de personer som medverkat i studien görs detta i kapitlet genom att varierande benämna personerna som intervjuperson och förälder.

6.1 Förfarandet

I en första fas har materialet transkriberats. I enlighet med Bryman (2011) har transkriberingen utförts med ambition att ge en så exakt återgivning som möjligt. Det innebär att intervjun återgetts i talspråksform och intervjupersonernas så kallade verbala tics, exempelvis ”liksom”, ”alltså”, ”eh” och ”öhh” har skrivits ut. Därefter togs initiala koder fram (Braun & Clarke 2006). Kodning innebär att forskaren upprättar definitioner som möjliggör att materialet kan struktureras, vilket kan utföras på olika sätt (Jönson 2010). Uttalanden har tilldelats en kod som anger vilken typ av uttalande det är. Detta för att undvika att tolka intervjupersonernas utsagor. Kodningen av vårt material har skett med hjälp av färger, siffror och bokstäver, där varje kod haft en egen kombination.

Initiala koder:

- Juridik/lagar/system
- Upplevelser
- Bemötande
- Motsättningar
- Konsekvenser/betydelse av närståendeadoption
- Förväntningar
- Uttalanden
- Handlingar
- Hävdelser
- Foga sig
- Förberedelser
- Tvetydighet

Efter den initiala kodningen har teman skapats, i vilka en eller flera koder inkluderats.

Därefter har data utifrån koderna samlats under varje tema, teman har vidareutvecklats genom att läsa om koder samt gjort en bedömning om koderna under temana är relevanta. Ett fåtal koder flyttades till ett annat tema för att mer konkret möta datans innehåll (se Braun & Clarke 2006).

Tabell 1. Teman och koder

Teman	Koder
Motiveringar	Uttalanden/Handlingar/Hävdelser
Att göra rätt	Förberedelser/Foga sig
Motmakt	Motsättning
Närståendeadoption	Betydelse/Konsekvenser
Juridik	System
Upplevelse	Förväntningar/Bemötande/ Upplevelser
Motsägelser	Tvetydighet

Datan har därefter redigerats och verbala tics har avlägsnats, för att på ett sammanhängande sätt kunna redovisa citat samt skapa en enlighet gällande språkbruk. Med hjälp av ett mer enhetligt språkbruk möter vi det forskningsetiska kravet avseende anonymitet, då risken för att citaten skulle kunna förknippas med enskilda intervjupersoner minskar. Viss redigering är av stor betydelse för att underlätta för läsaren, dock bör citaten inte ändras i så stor omfattning att innebörden förändras (Eriksson-Zetterquist & Ahne 2011). Valda teoretiska begrepp

tillämpades därefter för att kunna analysera datan. Slutligen skapades lämpliga rubriksättningar i relation till teman och koder.

Tabell 2. Analysöversikt

Rubriksättning	Teman	Koder
Heteronormativitetens plats i föräldrarnas berättelser om närståendeadoptionen	Juridik Upplevelse	System Förväntningar/Bemötande/Beskriven upplevelse
Adoptionsdiskursen	Närståendeadoption	Betydelse/Konsekvenser
Den parallella föräldraskapsdiskursen	Motiveringar	Handlingar/Uttalanden/Hävdelser
Föräldrarnas förhållningssätt till utredningsprocessen	Att göra rätt Motmakt	Förberedelser/Foga sig Motsättning
Diskurserna möter varandra	Motsägelser	Tvetydighet

6.2 Heteronormativitetens plats i föräldrarnas berättelser om närståendeadoptionen

Under intervjuerna resonerade föräldrarna kring hur närståendeadoptionsprocessen gått tillväga. Flertalet av intervjupersonernas berättelser ser vi kan sammankopplas med hur faderspresumtionen 1 kap. 1§ FB (Notisum) tagit plats under närståendeadoptionsutredningen då insemination genomförts utanför Sverige. I en av intervjuerna berättar en tvåbarnsförälder om hur familjerätten i ett första utredningsskede skickat ett dokument gällande faderskapet. Intervjupersonen berättar om dokumentet i följande citat:

”/---/ vi fick hem ett papper, ja just det, min fru heter X och det är många som tror att hon är en kille, för att X kan ju både tjejer och killar heta. Fast hon har ju ett personnummer där det står, men om man inte tänker på det så, det gör ju inte alla, inte alla personer. Så då hade vi fått hem ett papper som samboheteropar får, där man bara skriver under. Då blev vi så här, är det bara att göra det nu andra gången? Då så ringde vi, nej,nej, det blev fel. /---/”

(Förälder 1)

I uttalandet säger intervjupersonen att hennes ”fru heter X och att det är många som tror att hon är en kille, för att X kan ju både tjejer och killar heta”. Då intervjupersonen och hennes fru fått sitt andra barn lämnades en ansökan om närståendeadoption in. De fick därefter ett brev hemskickat för att skriva under och därmed få det juridiska föräldraskapet bekräftat. Intervjupersonen säger ”är det bara att göra det nu andra gången?”, och efter kontakt med familjerätten fick de besked om att ”det blev fel”. I vad som beskrivs ovan är det möjligt att uppfatta situationen som att familjerätten i ett första utredningsskede förutsatt att X är en man, eftersom intervjupersonen och hennes fru fått det papper ”som samboheteropar får”. Detta då det i föräldraskapet redan finns en registrerad förälder med ett feminint kodat namn. Då intervjupersonens fru har ett könsneutralt namn, ges det således utrymme för familjerätten att

tolka personens kön. Med heterosexualiteten som ett urskiljande verktyg blir det relevant att se detta tolkningsutrymmes resultat i form av att frun uppfattas vara man, och enligt faderskapspresumtionen 1 kap. 1§ FB (Notisum) även fader till barnet.

I nästa citat ges ytterligare ett exempel på hur heterosexualiteten tar plats i närståendeadoptionsprocessen, dock på ett annat sätt än det som presenterats ovan. Intervjupersonen berättar i uttalandet nedan om mötet med familjerättssekreteraren, där intervjupersonen och hennes fru visat handlingar från inseminationstillfället som anger att donatorn är okänd. Trots detta var faderskapet något som ifrågasattes. Intervjupersonen berättar om hur hon svarat på en av frågorna familjerättssekreteraren ställde vid utredningstillfället:

”hela den här biten och just det här, om man har haft sex med någon kille på ett tag, tror jag också de ställde mig. Det var också hallå, liksom nej, eller finns det någon risk att det finns en fader? Jag har ju papper... nej, det finns ingen chans i världen..”

(Förälder 5)

Genom att familjerättssekreteraren frågar om det är möjligt att intervjupersonen blivit gravid på annat sätt än insemination, således genom ”sex med någon kille på ett tag” blir heterosexualiteten synlig i situationen. Intervjupersonen poängterar att ”nej, det finns ingen chans i världen” att barnet tillkommit annat än genom insemination. Trots att föräldrarna är två samkönade kvinnor, och att dokumentation gällande faderskap i form av spermadonation finns tillgänglig, tar heteronormativiteten sitt uttryck. Vi ser att intervjupersonen ifrågasätts i sin sexualitet, då denne måste försvara sin sexuella läggning i form av att utesluta att graviditeten skett annat än genom insemination. Denna form av ifrågasättande gör att heterosexualiteten finns närvarande i utredningsförfarandet, vilket medför att andra sexuella läggningar nonchaleras på grund av det faktum att föräldrskapet inte utgörs av en heterosexuell relation. Ambjörnsson (2006) beskriver hur detta i andra samhälleliga kontexter är ett vanligt förekommande fenomen, i avsikt att ignorera och underminera relationer som inte utgörs av en man och en kvinna. Att uppmärksamma heterosexualiteten i utredandet av samkönat föräldraskap ser vi kan uppfattas som att heterosexualitetens normerande kraft befästs ytterligare. I nedanstående citat berättar en intervjuperson om situationen då hennes fru vid ansökan till tingsrätten om närståendeadoption ombetts beskriva skälen för adoptionen. Den förälder som skulle adoptera skulle på begäran av tingsrätten skriva ett brev om varför hon ville adoptera deras barn. Tingsrätten ansåg att brevet inte varit tillräckligt utförligt och efterfrågade ”mer känsla, lite mer från hjärtat”.

” /---/ vi behövde kladda på med känslor som man inte tycker att andra har med att göra. Det är liksom vårt på något sätt /---/”

(Förälder 2)

Intervjupersonen berättar om att behöva motivera sina känslomässiga band till barnet, för att få genomgå närståendeoptionen. Genom att bekräfta kärleken till barnet görs en form av jämförelse mellan det samkönade och det heterosexuella föräldraskapet. Det samkönade föräldraskapet blir således något som enligt oss ska efterlikna normen om vad föräldraskap innebär. På så sätt konstrueras det samkönade föräldraskapet som ”något annat” i relation till det heterosexuella. Det kan även relateras till vad Stacey och Biblarz (2001) menar att det heterosexuella föräldraskapet används för att jämföra huruvida det samkönade föräldraskapet är tillräckligt eller inte. Därmed ser vi heterosexualitetens privilegierade position i form av att få definiera föräldraskap som ytterligare ett uttryck för hur heterosexualiteten ses som överordnad. Nedanstående uttalande beskriver hur en intervjuperson berättar om att behöva utredas gällande föräldraskapet:

”Det är obehagligt att vi som lever i ett homosexuellt förhållande och utgör en minoritet får utstå det, låter som något vi är liksom... så det är det ju inte men vi tvingas ju hela tiden vi blir hela vi blir tiden påminna om att vi är det, att vi inte är norm/---/”

(Förälder 2)

I citatet framställs hur föräldern talar om att vara ”en minoritet” och att som samkönade föräldrar behöva ”utstå” en utredning för att bli två juridiska vårdnadshavare, vilket refereras till som ”obehagligt”. Föräldern påtalar påminnelsen om att inte tillhöra normen genom att ”leva i ett homosexuellt förhållande”. Närståendeoptionen ser vi kan uppfattas som ett sätt att privilegiera det heterosexuella föräldraskapet, i form av att betrakta heterosexuella par som föräldrar i direkt anslutning till barnets födelse. Villkoren för att få samhällets godkännande genom juridiskt föräldraskap innefattar att som samkönad bli bedömd, gällande rätten att få vara förälder och således tillgången till sitt barn. Att samhället påtar sig rätten att bedöma samkönade föräldrars rätt till föräldraskap och barn motiverar jämförelsen med hur den juridiska diskursen angav att homosexualitet fram till mitten av 1900-talet var ett kriminellt beteende, för att därefter talas om och hanteras som en sjukdom fram till i slutet av 1970-talet. Denna syn på homosexualitet som avvikande möjliggjorde på så sätt för heterosexualiteten att ses som den mest eftersträvarsvärda. Att leva som homosexuell innebar således att sanktioneras av samhället (Rosenberg 2008). Trots att sanktionerna i dagens samhälle inte tar sitt uttryck på samma sätt som tidigare, bör det fortfarande anses vara relevant att tala om hur sanktionerna förändrats till att genom lagstiftning och normsystem reglera samkönades möjlighet att adoptera (Ambjörnsson 2006). På så sätt är premieringen av heterosexualiteten

högst aktuell, vilket även skildras och tydliggörs i hur intervjupersonen i uttalandet ovan resonerar kring upplevelsen att påminnas om att stå utanför en samhällelig norm.

6.3 Konstruerandet av föräldraskap

Hur konstruerar då de samkönade föräldrarna sitt föräldraskap i närståendeadoptionsprocessen, då heteronormativiteten ständigt är närvarande som måttstock och rådande norm? I vår empiri framträder två diskurser som vi ser att intervjupersonerna talar utifrån. Den första diskursen vi presenterar är adoptionsdiskursen, vilken kan förstås utifrån heteronormativt utformade samhälleliga instanser. Utifrån studiens syfte och intervjuguidens utformning, vilka båda innefattar närståendeadoption är det relevant att anta att adoptionsdiskursen uppkommit genom vår diskursiva samproduktion. Detta innebär att intervjupersonerna genom våra intervjufrågor förhållit sig till närståendeadoptionen i talet om föräldraskap. Adoptionsdiskursen identifieras genom uttalanden som tillskriver närståendeadoptionen betydelse för betraktandet av fullständigt föräldraskap. Adoptionsdiskursen är att betrakta som hegemonisk, då den vidmakthålls av exempelvis lagstiftning och andra uppfattningar om vad föräldraskap innebär. Vi ser att det i empirin framträder ytterligare en diskurs, om hur föräldraskap konstrueras. Den parallella föräldraskapsdiskursen, i vilken föräldrarna resonerar kring att närståendeadoption inte behöver vara en förutsättning för att vara förälder. I intervjupersonernas utsagor framställs föräldraskapet som något annat än enbart juridiskt och på så sätt skapas ytterligare en konstruktion av föräldraskap. De båda diskurserna samt de uttalanden som vi ser kan identifiera dem presenteras i de två nästkommande avsnitten, 6.3.1 och 6.3.2.

6.3.1 Adoptionsdiskursen

Adoptionsdiskursen kan härledas till ett historiskt perspektiv, då den första adoptionslagen i Sverige trädde i kraft år 1917 (SFS 1917:378). Även om lagen då inte innefattade samkönade föräldrar angav diskursen att det juridiska föräldraskapet var en central del i att betraktas som förälder. De varierande uttalanden som skildras i citaten nedan ser vi identifierar adoptionsdiskursen. Vidare ger de olika uttalandena uttryck för positioneringar inom samma diskurs. Uttalandenas varierande karaktär kan förstås i relation till hur diskurspsykologin anger att diskurser utifrån en specifik kontext, i detta fall närståendeadoptionskontexten, inrymmer en rad olika tolkningar. Vi ser att beskrivningen av diskurser kan uppfattas som tolkningsrepetoarer, för att förstå hur intervjupersonerna genom att tala utifrån adoptionsdiskursen skapar en verklighet som blir meningsfull och begriplig i den situation föräldrarna befinner sig i (se Winther-Jørgensen & Phillips 2000). I empirin ser vi att denna

diskurs identifieras med hjälp av uttalanden om att föräldrarna förstår att de behöver utredas samt att utredningen kan uppfattas vara relevant. Föräldrarna gör även uttalanden innefattande att tanken på att inte göra en närståendeadoption inte varit ett alternativ, vilket vi ser skildras i nedanstående citat:

”/.../ ja vi hade gjort det även om vi exempelvis hade valt att bryta upp så hade vi gjort det, processen ändå för att hon ska vara lika mycket förälder, för det är ju viktigt det.”
(Förälder 1)

Intervjupersonen beskriver att närståendeadoptionen hade genomförts även om föräldrarna skulle välja att ”bryta upp” i sin relation. På så sätt omtalas närståendeadoptionen som en del av föräldraskapet. Intervjupersonen säger i uttalandet att för att båda föräldrarna ”ska vara lika mycket föräldrar” krävs att närståendeadoption genomförs. Detta kan ses som att föräldern omtalar närståendeadoptionen som ett krav för att de båda föräldrarna ska kunna betraktas som fullvärdiga och jämlika. Föräldern uttrycker genom uttalandet att det finns en skillnad i föräldraskapet innan en närståendeadoption samt att möjligheten för att föräldrarna ska kunna ses som likställda innebär att båda ska ha ett juridiskt ansvar för barnet.

Nedanstående citat är ytterligare exempel på hur föräldrarna identifierar adoptionsdiskursen och hur de positionerar sig på olika sätt inom den. Angående att behöva utredas för att få att bli juridisk förälder säger en av intervjupersonerna:

”jo men jag tycker att det är rätt men som sagt jag tycker att man måste se lite från fall till fall. Man kan inte ha, en kan inte ha ett litet manus, att nu ska vi, ett par, två par, tre par utan man får se lite på familjesituation till familjesituation /---/”
(Förälder 4)

I citatet ovan framträder att intervjupersonen anser ”att det är rätt” att genomgå en utredning för att bli juridisk förälder. Dock talar intervjupersonen om att familjerätten ”inte kan ha ett litet manus” utan att familjerätten bör ”se lite på familjesituation till familjesituation”. Trots att intervjupersonen genom uttalandet har synpunkter på utredningsförfarandet ser vi att hon i uttalandet positionerar sig inom adoptionsdiskursen. Detta då intervjupersonen uttrycker att en närståendeadoption kan ses som nödvändig att genomföra.

Närståendeadoptionens betydelse är också något som diskuterades av föräldrarna i intervjuerna, och majoriteten beskrev att konsekvensen av att inte adoptera kunde få betydelse för föräldraskapet. Intervjupersonerna i citaten nedan resonerar kring hur föräldraskapet hade sett ut utan närståendeadoptionen:

”IP7: Jo jag tror att det hade blivit annorlunda
IP6: ja okej

IP7: det tror jag för att jag tror att jag hade efter ett par år känt mig mer och mer utanför, mer och mer icke inkluderad..."/---/

IP6: det är ju det jag menar alltså... i och med att du inte får skriva på papper, du får inte...

IP7: nej det hade ju aldrig kunnat ringa mig...

IP6: åka till sjukhuset så får inte du skriva in, så allting måste ju gå genom mig. Alltså jag tror inte mellan oss, våra familjer, så hade det inte varit på något annorlunda sätt. Fast om samhället hade gjort att du tillslut hade känt att det här är inte mina barn, alltså att de hade fått dig att få den känslan..."

(Förälder 6 & 7)

"Men den juridiska tryggheten skapar ju en känslomässig trygghet för frågan är om man kan knyta an lika väl till ett barn som du inte vet om du kommer att få behålla? /---/"

(Förälder 8)

"Det var med i hela paketet... det var nog självklart tror jag. Jag vet inte hur andra tänker så, men jag tror att det för oss var det nog helt. Vill man bli förälder så vill man bli det på riktigt och det innebär att man blir det både socialt, juridiskt och ja, biologisk kan hon ju inte bli. Men det har vi nog någonstans förlikat oss med, men allt det, på alla de andra nivåerna så vill vi ju vara föräldrar på lika villkor så att säga..."

(Förälder 1)

I de ovanstående citaten ges närståendeadoptionen olika betydelse beroende på hur den omtalas. Genom att förälder 6 och 7 talar om att "inte får skriva på papper" så framställs närståendeadoptionen ha en praktisk betydelse för känslan av att vara "inkluderad". Förälder 8 beskriver i sitt uttalande att den "juridiska tryggheten skapar ju en känslomässig trygghet" och således får innebörden av närståendeadoptionen betydelse genom att tala om att våga "knyta an" till barnet. Förälder 1 säger att andra alternativ än att närståendeadoptera inte sågs som aktuella. Uttalandet "Det var med i hela paketet" visar att närståendeadoptionen är sammanlänkad med föräldraskapet och inte kan separeras från dess juridiska innebörd. Citaten kan ses som exempel på subjektets oförmåga att tänka bortom diskurser, att diskurser konstituerar världen och genom språket begränsar subjektets uppfattning av sin verklighet (Börjesson & Palmblad 2007). Förälder 1 framställer i uttalandet ovan närståendeadoptionen som något "självklart" för föräldraskapets konstruktion. Denna "självklarhet" är möjlig att förstå utifrån hur Butler (1990/2007) menar att subjektet inte har frihet att på egen hand välja hur positioneringen i diskurser görs, eller vilken diskurs som hen talar från. Mest förekommande i vårt material är att subjektet positionerar sig nära adoptionsdiskursen, vilken i sin hegemoniska position kan ses vara det mest åtråvärda, då diskursen inte implicit sanktionerar subjektet.

6.3.2 Den parallella föräldraskapsdiskursen

I vårt empiriska material ser vi framträdandet av en parallell diskurs, som vi därmed kallar den parallella föräldraskapsdiskursen. Den parallella föräldraskapsdiskursen fokuserar på hur

föräldraskap kan konstrueras utan att i framställningen tillskriva närståendeadoptionen betydelse. I intervjuerna för samtliga föräldrar resonemang om hur föräldraskapet finns närvarande för båda föräldrarna redan i planeringsstadiet. Oavsett de juridiska rättigheter och skyldigheter som närståendeadoptionen medför så omtalas föräldraskapet som något givet. I intervjuerna gör flertalet föräldrar uttalanden om att föräldraskapet är något som görs gemensamt, och är oberoende av den juridiska aspekten. Första citatet visar hur två intervjupersoner pratar om föräldraskapet sinsemellan. Det andra citatet visar ett exempel på en dialog mellan två intervjupersoner, avseende de frågor som familjerättssekreteraren ställde under hembesöket.

”- I vår värld är du mamma redan...

- Ja, det har jag varit hela tiden från att vi bestämde oss för att skaffa barn så har vi bestämt oss för att göra det tillsammans/---/”

(Förälder 6 och Förälder 7)

”-Och då sa du jag förstår inte din fråga?

- Ja men för jag gjorde ju inte det från början, för det är ju mitt barn liksom. Hur ser jag på X, det är ju ett skämt, det är ju klart att det är mitt barn, det kvittar vad som händer”

(Förälder 2 och Förälder 3)

Citatet ovan ser vi som exempel på hur den parallella föräldraskapsdiskursen kan definieras. Intervjupersonerna i första citatet har ”hela tiden” betraktat sig som jämlika föräldrar, och liknande uttalanden görs i empirin av fler intervjupersoner. Uttalanden som ”i vår värld är du redan mamma” och ”jag förstår inte din fråga?” avseende hur den blivande adoptivföräldern skulle se på barnet om något skulle hända den förälder som burit barnet, visar att redan innan närståendeadoptionen genomfördes betraktade de sig båda som föräldrar. I yttrandet ”det är ju klart att det är mitt barn, det kvittar vad som händer” poängteras att barnet har två föräldrar oberoende av närståendeadoptionen. Föräldraskapet började således konstrueras innan barnet var fött, och görs som en gemensam handling där närståendeadoptionen inte omtalas som en förutsättning för föräldraskap. På så sätt positionerar sig föräldrarna genom uttalandena ovan inom den parallella föräldraskapsdiskursen och positioneringen blir ett exempel på hur adoptionsdiskursen i dessa uttalanden hamnar i bakgrunden. Genom att intervjupersonerna talar utifrån den parallella föräldraskapsdiskursen, vilken vi i relation till adoptionsdiskursen betraktar som underordnad, är det möjligt att uppfatta uttalandena ovan som en utmaning av adoptionsdiskursens hegemoniska ställning. Därmed kan uttalandenas utmanande karaktär relateras till begreppet subversion, vilket Butler (1990/2007) menar innebär att tala och agera på ett sätt som ifrågasätter den strukturellt rådande ordningen. Intervjupersonernas uttalanden

om hur föräldraskapet kan konstrueras utan juridisk förankring kan därmed ses som subversiva i den meningen att de inte görs i enlighet med adoptionsdiskursen. Ytterligare exempel på positionering inom den parallella föräldraskapsdiskursen kan skildras i de citat då intervjupersonerna talar om handlingar som gjordes under eller efter närståendeadoptionen. En intervjuperson säger följande:

”Jag är ju ganska nojig av mig så att X skrev ett litet brev, så att om det skulle hända något, att jag då ska få barnen och lämnat ett hos sin mamma och ett här, ja men lite så, försökt helgardera sig...”

(Förälder 7)

Intervjupersonen berättar att frun skrivit ett brev med en önskan om att vårdnaden om barnen ska tillfalla henne om något medförde att den juridiska föräldern inte skulle kunna ge barnen omsorg. Brevet får därmed betydelsen av att vara en handling som i skrift visar att föräldraskapet konstrueras utan att föräldern har det juridiska ansvaret för barnen. Genom att skriva ett brev med denna innebörd poängterar föräldrarna att föräldraskapet inte är beroende av beslutet från närståendeadoptionsutredningen. På så sätt kan brevet ses som en form av kommunikativ handling gentemot familjerätten avseende att föräldraskapet inte endast är reserverat för den förälder som burit barnen. Med hjälp av Butlers (1990/2007) resonemang om hur språk och handling integreras i performativitetsbegreppet möjliggörs en förståelse för hur den parallella föräldraskapsdiskursen kan identifieras och således hur föräldraskap kan konstrueras genom det skrivna brevet som en skapande handling. I uttalandet nedan diskuteras handlingarnas betydelse ytterligare. Föräldraskapet omtalas utifrån att göra handlingar tillsammans:

”/.../har gjort det här tillsammans, vi har tagit ett gemensamt beslut att vi vill ha barn med varandra. Vi har betalat allt det har kostat oss tillsammans, vi har åkt på den här resan ner till Danmark, vi har tagit alla samtalen ihop, vi har varit på sjukhusen. Alla steg i den här processen har vi tagit tillsammans, som i ett steg att bli föräldrar tillsammans, från början, från beslut till handling/---/”

(Förälder 2)

Intervjupersonen konstruerar i citatet ovan föräldraskap genom att ange handlingar som skett i konsensus blir ett sätt att vara förälder, och i uttalandet anges inte närståendeadoptionen som ett krav. Handlingarna som beskrivs i de två citaten ovan kan utifrån den parallella föräldraskapsdiskursen förstås som en del av konstruktionen av föräldraskapet. Ett i empirin återkommande ord är ”tillsammans”, vilket används frekvent i flera av föräldrarnas utsagor. Intervjupersonerna uttrycker hur de genom att göra ett flertal gemensamma handlingar båda blir föräldrar. De handlingar som omtalas genererar därmed ett föräldraskap som skapas utan att en närståendeadoption förutsätts. De uttalanden och gemensamma handlingar som

redovisas i citatet ovan ser vi som konstruerande av något, det vill säga föräldraskap. På detta vis kan föräldrarnas uttalanden och handlingar ses som performativa till sin karaktär (se Butler 1990/2007), vilket innebär att föräldrarna genom att upprepa specifika ord, som exempelvis ”tillsammans”, positionerar sig i en konstruktionsprocess som syftar till att tala om föräldraskapet som en gemensam konstruktion. Utifrån ett diskurspsykologiskt perspektiv ser vi att performativa handlingar och uttalanden kan uppfattas göra den situation föräldrarna befinner sig i begriplig och hanterbar (jmf Winther-Jørgensen & Phillips 2000). Performativiteten blir således en förutsättning för hur föräldraskapet genom den parallella föräldraskapsdiskursen konstrueras oberoende av närståendeadoptionen.

6.4 Föräldrarnas förhållningssätt till utredningsprocessen

Foucault (1975/2003) beskriver hur kunskap och makt är tätt sammanlänkade och förutsätter varandras existens. Diskurser kan aldrig förstås som befriade från begreppet makt. Där kunskap finns, finns makt, och på så sätt både skapar och reproducerar diskurser makt, samtidigt som de begränsar och tillåter vad subjektet tänker och säger (Nilsson 2008). Adoptionsdiskursen innefattar och inbegriper en form av makt som gestaltas av att som subjekt bli bedömd och få beslut om föräldraskapets varande. På så sätt legitimeras samhällseliga instanser som domstolens och familjerättens kunskap i form av att få definiera ett fullgott föräldraskap, vilket ger adoptionsdiskursen dess överordnade position. Kunskap är bara möjlig inom den eller de diskurser som råder, och därmed är diskurser producerare av både kunskap och makt (*ibid.*). I intervjuerna gör föräldrarna upprepande uttalanden om att ”någon främmande människa” har rätt att besluta huruvida den förälder som utreds uppfyller kraven på föräldraskap eller inte.

”Men det knepigaste var väl att på något sätt ha, att någon främmande människa kommer in i vårt liv, och ska se om ett barn vi redan har får lov att vara här kändes det som/---/”

(Förälder 9)

”/---/där jag hamnar i en tydlig minoritetsgrupp och där jag är offer för en myndighetsapparat och där jag faktiskt är utsatt. Det var lite jobbigt, det har jag aldrig känt innan, även när jag har haft tjejer och så har jag fortfarande kunnat, jag har inte varit förtryckt på något sätt. Jag har inte upplevt det riktigt, men här blev jag, det här var så viktigt för det här handlar om att vi får barn, att vi ska, vi måste få, vi måste, det kan ju inte bli avslag, det skulle vara otänkbart. Det är som att någon skulle skjuta oss nästan, så kändes det som/---/”

(Förälder 1)

Förälder 9 talar om beslutet att få tillgång till sitt barn, ett beslut som fattas av ”någon främmande människa”. I båda uttalandena konstrueras hur föräldrarna faller offer för en

abstrakt ”myndighetsapparat”, vilken utifrån Faircloughs (2001) resonemang är att betrakta som ett exempel på en social praktik. Inom sociala praktiker existerar diskursiva praktiker i form av språk och således diskurser som avgörande den sociala praktikens utformning (*ibid.*). Att betrakta myndighetsapparaten som en social praktik innebär således att avgörandet av intervjupersonernas rätt till föräldraskap görs genom den diskursiva praktiken. Detta ser vi kan relateras till hur Lind och Lindgren (2012) beskriver hur adoption möjliggör för det sociala arbetet att reglera och godkänna olika familjbildningar. Adoptionsdiskursens hegemoni innebär att närståendeadoptionen skapar utrymme för intervjupersonerna att bli juridiska föräldrar, vilket resulterar i att intervjupersonerna måste förhålla sig till den makt i form av utredning och granskning som adoptionsdiskursen medför. I empirin framträder hur intervjupersonerna förhåller sig till makten på olika sätt, beroende på vilka positioneringar som görs genom deras uttalanden. Vi ser att intervjupersonernas olika positioneringar utgörs av uttalanden om att ”foga sig” eller genom att tala om motstånd. På så sätt kan positioneringarna vara inom eller nära den hegemoniska adoptionsdiskursen, genom att föräldrarna använder ord som att ”foga sig efter systemet” eller ”att vara följsam i processen”. Positioneringarna kan även förstås mot bakgrund av Engelstads (2006) resonemang om att subjekten alternerar olika positioner för att hantera maktens uttryck. Wreder (2007) utgår från Foucaults resonemang i beskrivningen av hur makt påverkar subjekten i form av sociala effekter, där följsamheten kan ses som en effekt av att hantera det faktum att som förälder bli bedömd. Att underkasta sig maktens uttryck och tala om ”utsatthet” ser vi således som att föräldrarna positionerar sig i adoptionsdiskursen. Detta då de tvingas förhålla sig till makten samt att familjerättssekreteraren anses besitta kunskapen att bedöma lämplighet som förälder. I intervjuerna var det vanligt förekommande att föräldrarna talade om att vara ”fogliga”:

”/---/I en sådan här process så handlar det ju också om att man är så foglig såklart, det handlar ju ändå om vårt liv och jätteviktiga saker.”

(Förälder 2)

Samma förälder fortsätter

”/.../ja gör vad ni vill liksom/.../”

(Förälder 2)

I citaten omtalas närståendeprocessen som något att foga sig efter. Den handlar om föräldrarnas liv och familjerättssekreteraren får ”göra vad hon vill”. Fler föräldrar gör liknande uttalanden:

” /---/-när man är i den processen så blir det ju också jättemycket såhär att man ställer upp på allt för att man är så himla nojig att det ska bli något bekymmer någonstans. För barnen är det

som betyder mest för en, så då blir det också att man inte ifrågasätter på samma sätt, så var det för mig i alla fall..

-Ja men alltså, det finns ju inte att jag skulle börja ifrågasätta om de säger att, vi vill komma på ett hembesök, nja, alltså jag tänker att vi tar det på ert kontor, alltså det finns inte för mig utan hade de sagt att ja vi behöver ta registerutdrag på dig, vi behöver prata med BVC, vi behöver prata med Xs skola...

- Det gjorde de ju...

- Jaja, det gjorde de ju.. allt sådant är ju, jaja klart, ja men det är klart, gör det, gör det, för att man vill ju inte motverka på något sätt att mina barn inte skall bli mina juridiskt liksom..."

(Förälder 6 och Förälder 7)

I citatet ovan talar intervjupersonerna om att inte "ifrågasätta" familjerättssekreterarens tillvägagångssätt i närståendeadoptionsprocessen, av rädsla för att "motverka" möjligheten att bli juridisk förälder. Att underkasta sig den diskursiva maktens karaktär kan förstås utifrån att föräldrarna positionerar sig i linje med adoptionsdiskursen genom att tala om att "ställa upp på allt" samt att yttra "ja men det är klart, gör det". Genom dessa uttalanden framträder således vikten av att förhålla sig medgörlig i processen.

Ett flertal intervjupersoner ser vi förhåller sig till den hegemoniska diskursens makt genom att göra motstånd, vilket exempelvis skildras i empirin genom uttalanden om att närståendeadoptionen anses vara en "förlegad process", vilken inte är nödvändig att genomgå för att bli förälder. Intervjupersonerna berättar även att de diskuterat kring att eventuellt göra en anmälan gällande att ha blivit diskriminerade av familjerätten och tingsrätten, då lagstiftningen skiljer på samkönade och heterosexuella föräldrar avseende behovet av utredning. Några av intervjupersonerna säger även att de gjort verbala markeringar i mötet med familjerättssekreteraren, då situationen omtalas som kränkande. I citatet nedan talar intervjupersonen om upplevelsen av hur familjerätten belyste föräldraskapet i en av de samtal som gjordes i närståendeadoptionsprocessen

".../ Det var väl mycket att jag var tvungen att betala för barnet. Jag vet inte, det var väldigt mycket hela tiden om kostnader, de pratade väldigt mycket pengar och jag vet, jag blev så arg vid ett tillfälle. Jag sa det, att ärligt talat hade inte jag sprutat in de här spermier så det inte blivit något barn. Det var så att det gick till den gränsen, så att jag kände att jag sa ifrån för att det var bara negativt, väldigt mycket negativt /.../"

(Förälder 4)

Intervjupersonen beskriver att hon blivit "arg" och "att det gick till den gränsen" att hon "sa ifrån". Detta uttalande är möjligt att uppfatta som ett exempel på hur verbala markeringar gjordes i mötet med familjerätten. Vidare kan det ses som relevant att förstå uttalandet utifrån hur Foucault (se Nilsson 2008) beskriver motstånd, som ett ständigt närvarande inslag i situationer där makt uttrycks. Således är det möjligt att uppfatta motståndet som att intervjupersonerna positionerar sig i den parallella föräldraskapsdiskursen, då

intervjupersonerna i uttalandena talar utifrån en position som kritiserar närståendeadoptionen som ett sätt att legitimeras som förälder utifrån en samhällelig norm. Motståndet skulle även ur ett queerteoretiskt perspektiv kunna betraktas som subversivt, i den meningen att det inte förväntas av föräldrarna, att de i den utsatta position närståendeadoptionen beskrivs som ska göra motstånd mot den instans som har makt att besluta om föräldraskapet. På så sätt ser vi att föräldrarna ifrågasätter adoptionsdiskursen och således i en förlängning även heteronormativiteten. Detta då ifrågasättandet med hjälp av Butlers (se Ambjörnsson 2006) resonemang kan uppfattas som att föräldrarna utmanar den ordning, i vilken fenomenet att vara en god förälder förutsätter heterosexualitet.

6.5 Diskurserna möter varandra

Olika diskurser representerar olika tolkningar av fenomenets innebörd och betydelser. Inte sällan talar subjekt utifrån motstridiga positioner och således utifrån olika diskurser (Winther-Jørgensen & Phillips 2000). I vår empiri var uttalanden innehållande motsägelser vanligt förekommande, vilka gjordes av majoriteten av intervjupersonerna. Trots att vi i empirin identifierat två diskurser som båda bidrar till att konstruera föräldraskap i närståendeadoptionskontexten, var det utmärkande att det mellan diskurserna ständigt sker en växelverkan. Intervjupersonerna talade utifrån de båda diskurserna någon gång under varje intervjutillfälle. Detta kan exemplifieras av citaten nedan, i vilka intervjupersonerna resonerar kring fenomenet om att behöva utredas för ett juridiskt föräldraskap:

”Alltså ska man, då måste man göra en mycket, mycket djupare utredning och det hade ju också blivit jättekonstigt, att ska man bara göra det på samkönade par eller på par som inte kan få barn? Det blir en konstig uppdelning. Sedan fattar jag folk som resonerar, att kan man utreda några föräldrar så är väl det bättre än att man inte utreder några alls. Men samtidigt så blir det ju väldigt snedfördelat, i att vissa utreds... /---/”

(Förälder 7)

I uttalandet framträder hur intervjupersonen kan uppfattas positionera sig utifrån båda diskurser vid samma tillfälle. Genom att säga ”alltså ska man, då måste man göra en mycket, mycket djupare utredning” samt ”kan man utreda några föräldrar så är väl det bättre än att man inte utreder några alls” ser vi att intervjupersonen talar utifrån adoptionsdiskursen. Samtidigt talar intervjupersonen om att endast utreda ”samkönade par eller på par som inte kan få barn” blir ”en konstig uppdelning”, vilket blir ”väldigt snedfördelat, i att vissa utreds”. Dessa utdrag ur citatet kan ses om uttalanden av motståndskaraktär, vilket innebär en positionering i den parallella föräldraskapsdiskursen, då intervjupersonen i citatet ifrågasätter

behovet av att utreda par i sitt föräldraskap. Liknande positioneringar ges uttryck för i följande citat:

”Och det fanns ett motstånd i oss att behöva göra den här grejen även om vi förstår att det är nödvändigt. Så är det ju samtidigt något som känns väldigt konstigt att ansöka om en adoption till sitt eget barn som man måste/---/”

(Förälder 2)

I uttalandet säger föräldern att ”det fanns ett motstånd” i att genomgå en adoptionsprocess, men att hon samtidigt ”förstår att det är nödvändigt”. Genom att positionera sig i adoptionsdiskursen framställs närståendeadoptionen som en nödvändighet för ett fullständigt föräldraskap, det blir något ”man måste”. Samtidigt säger föräldern att det är ”konstigt att ”ansöka om adoption till sitt eget barn”, vilket kan förstås som en positionering i den parallella föräldraskapsdiskursen. Föräldraskapet blir i samma uttalande möjligt att konstruera utan att närståendeadoptera, och att barnet redan betraktas som det egna. I detta citat ser vi att diskurserna möter varandra, där uttalanden får olika språkliga betydelser, vilket är ett sätt att tävla om att låsa fast föräldraskapets innebörd och behov av juridiska aspekter. Uttalandet är därmed att betrakta som interdiskursivt till sin karaktär, vilket innebär att intervjupersonen kombinerar adoptionsdiskursen och den parallella föräldraskapsdiskursen. Uttalanden av interdiskursiv karaktär går att förstå i relation till begreppet diskursiv kamp, då språket instabilitet innebär att diskurser aldrig kan ses som slutna enheter, utan ständigt utmanas och omformas i mötet med andra diskurser. Den diskursiva kampen syftar till att kämpa om diskursers exkluderande av andra språkliga betydelser och således få tolkningsföreträde gällande fenomen (Winther Jørgensen & Phillips 2000), vilket i denna kontext avser föräldraskap. Då de diskurser vi identifierat i empirin möts i vad som kan benämnas som en diskursiv kamp, skulle det kunna förstås som att normer om sexualitet och föräldraskap, sammanlänkade med heterosexualiteten som en förutsättning för föräldraskapet, tenderar att så småningom förhandlas om och således omdefinieras (Ambjörnsson 2006). Detta resonemang kan även relateras till hur Weston (1991) beskriver familjebegreppet som föränderligt och beroende av kulturella och samhällseliga faktorer.

7. Slutdiskussion

Syftet med studien har varit att undersöka hur samkönat föräldraskap konstrueras i en närståendeadoptionsprocess med hjälp av frågeställningarna; vad berättar föräldrarna om närståendeadoptionen och hur kan berättelserna förstås utifrån ett queerteoretiskt perspektiv? Vilken eller vilka diskurser finns närvarande i samtalen? På vilket sätt är dessa förbundna till föräldrarnas berättelser om konstruktionen av föräldraskap? Hur förhåller sig föräldrarna till

utredningsprocessen, och hur tar dessa förhållningssätt sitt uttryck? Detta har genomförts med hjälp av kvalitativa intervjuer med samkönade föräldrar som genomgått processen. Empirin har analyserats utifrån diskursbegrepp och queerteoretiska begrepp, vilket resulterat i att två diskurser kunnat identifieras; adoptionsdiskursen och den parallella föräldraskapsdiskursen. I empirin blev det synligt att föräldraskap konstruerades olika beroende på vilken diskurs intervjupersonerna talade utifrån. Talet utifrån adoptionsdiskursen innebar uttalanden där närståendeadoptionen konstruerats som en förutsättning för ett fullständigt föräldraskap. Föräldraskap har även utifrån den parallella föräldraskapsdiskursen gjorts på andra premisser än de juridiska, till exempel genom uttalanden och handlingar, vilka förstods som performativa. Föräldraskapets konstruktion relaterades till det ständigt närvarande maktbegreppet, genom att belysa hur intervjupersonerna i uttalanden gjorde subversivt motstånd och/eller talat om att vara medgörliga i processen. Föräldrarna positionerade sig i olika diskurser genom sina uttalanden, och stundtals kunde interdiskursiva uttalanden identifieras, vilket vi ser kan förstås utifrån begreppet diskursiv kamp.

Som framgått av tidigare forskning, har barnets psykiska mående av att växa upp i samkönade familjer haft en central roll (jmf Golombok et al 1983; Patterson 2006), vilket inneburit att föräldraperspektivet inte uppmärksammats i lika stor utsträckning. Trots att studier med föräldrarna i fokus har bedrivits tidigare (jmf McClellan 2001; Zetterqvist-Nelson 2007) anser vi att denna studie fyller en funktion, då den skiljer sig från tidigare forskning och bidrar med ytterligare fokus. Detta genom att ha undersökt den kontext en närståendeadoption inneburit, och därmed kombinerat föräldraperspektivet med socialarbetarens roll som utredare i adoptionsprocessen. Närståendeadoptionen kan enligt oss vid en första anblick uppfattas som ett försök till likställandet av heterosexuella och samkönade föräldrar. Identifieringar av diskurser synliggör skapandet och vidmakthållandet av strukturella normer, och därmed påvisar heteronormativiteten som vägvisare i lagstiftningen kring samkönat föräldraskap. Genom att ha möjliggjort för föräldrarna att uttala sig om föräldraskapet i närståendeadoptionsprocessen är vår förhoppning att lägga en grund för reflektioner, ifrågasättanden och eftertanke hos professionella inom socialt arbete. Att som socialarbetare ta del av föräldrarnas berättelser är enligt oss även ett sätt att öka föräldrarnas delaktighet i adoptionsutredningssituationen. Analysen av föräldraskapets konstruktion utifrån diskurser menar vi även synliggjort maktens relationella karaktär, och således medvetandegjort hur maktaspekten tagit sitt uttryck i närståendeadoptionsprocessen.

Genom att ha anlagt ett queerteoretiskt perspektiv i förhållande till föräldrarnas uttalanden har intervjupersonernas konstruktioner av föräldraskap lyfts fram. Synliggörandet av

diskurser som inte har en hegemonisk ställning kan medvetandegöra för socialarbetaren att dennes position medför ett tolkningsföreträde och vilken betydelse språket får genom rätten att definiera föräldraskapet. Den diskursiva kamp som identifierats i empirin, anser vi kan liknas vid hur socialarbetaren måste förhålla sig till premisserna för socialt arbete. Detta genom att balansera samhälleliga krav i form av att följa gällande lagstiftning och att samtidigt arbeta normkritiskt kan uppfattas som paradoxalt för socialarbetaren.

Att tala om alternativa diskursers utmanande position avseende språkets betydelse för konstruerandet av världen samt tolkningen av olika begrepps innebörd, kan uppfattas som att synliggöra en eventuellt påbörjad normaliseringsprocess (se Ambjörnsson 2006).

Normaliseringsprocessen menar vi kan belysas och härledas till hur begreppet föräldraskap ur ett adoptionshistoriskt perspektiv genomgått en rad omdefinitioner. När adoptionslagen trädde i kraft år 1917 (SFS 1917:378) ansågs heterosexuella personer, som kunde ge barnet omsorg och en mer stabil tillvaro ekonomiskt sett än tidigare, vara lämpliga adoptivföräldrar. Under 1950-talet låg istället fokus på kärnfamiljen, med ett tydligt könsuppdelat föräldraskap där mannen och kvinnan hade olika roller gentemot barnet (Lindgren 2006). Idag har även homosexuella fått tillgång till denna arena och möjlighet att vara föräldrar genom adoption (Zetterquist- Nelson 2007). Vem som tilläts adoptera, och synen på barnets bästa menar vi bör förstås med hjälp av hur olika diskurser historiskt sett producerat sanningar, kunskap och makt. Familjebegreppets utvidgning har således utmanat rådande normer och ordningar och alltfler familjekonstellationer har inkluderats med tiden (Jacobsson et al 2010). I likhet med hur Foucault (1976/2002) beskriver att synen på sexualitet förändras utifrån kontextuellt rådande diskurser kan vi anta att diskurser även har stor betydelse i hur alltfler föräldraskapskonstellationer inkluderas och normaliseras. Genom att intervjupersonerna använt sig av performativt subversiva uttalanden och handlingar i form av motstånd mot den hegemoniska adoptionsdiskursen kan detta ses som vad Foucault (se Nilsson 2008) förklarar som att intervjupersonerna använder diskursen på ett strategiskt sätt. Då intervjupersonerna talat utifrån den parallella föräldraskapsdiskursen har möjlighet och rätten att tala om föräldraskapet skapats på ett alternativt sätt, vilket således skulle kunna förändra maktrelationer. Med hjälp av en queer infallsvinkel menar vi dock att normaliseringsprocessen kan problematiseras, i form av att utvidganden av normer fortfarande inte är tillräckligt för att luckra upp resonemang om normalitetens och avvikelsernas existens.

7.1 Metodreflektion

Vår påverkan på empirin bör reflekteras över som en eventuell brist men även som en förutsättning för studiens genomförande. För att i högre grad kunna reducera vår påverkan på materialet, skulle vi ha kunnat utforma datainsamlingen genom att exempelvis be intervjupersonerna föra dagbok avseende de tankar och reflektioner som uppkommit under den tidsbegränsad period som närståendeadoptionen innebär. På detta sätt skapas en större distans mellan oss och intervjupersonerna, vilket skulle kunna minimera vår inverkan på undersökningsmaterialet. Kvale och Brinkmann (2009) menar att tidsaspekten har stor betydelse för hur studier kan utformas, och under den förhållandevis korta tidsperiod vi haft till vårt förfogande i genomförandet av studien hade dagboksanteckningar riskerat att ta längre tid än den för studien avsedda.

Ytterligare något vi reflekterat över i undersökningsprocessen är när vi efter önskemål i rekryteringsfasen skickat intervjuguiden till två potentiella deltagare. Efter att ha tagit del av intervjufrågorna avböjde båda att medverka. En eventuell orsak till att de valt att inte medverka kan ha varit frågornas karaktär, vilka kan ha uppfattats som känsliga och otillgängliga. Önskemålet avseende att ta del av intervjuguiden innan intervjutillfället, tror vi kan ha berott på att studiens syfte, vilket delgetts potentiella deltagare i det informationsbrev vi bifogat, kan ha uppfattats som otydligt. En annan anledning skulle kunna vara att vår forskningsfråga i sig upplevts som integritetsöverskridande. Vår studie har för oss bidragit med förståelse för hur föräldraskap kan konstrueras samt vilken betydelse närståendeadoptionen tillskrivs för konstruktionen. Genom studien har vår förståelse för ett socialkonstruktionistiskt förhållningssätt breddats när vi fått en djupare förståelse för diskursers innebörd för utformningen av samhälleliga normsystem.

7.2 Förslag till vidare forskning

I intervjumaterialet resonerade intervjupersonerna kring valet att bli föräldrar samt hur vägen dit sett ut. Då vi i undersökningen inte haft utrymme att belysa dessa resonemang anser vi att det skulle vara av intresse att ägna denna fråga uppmärksamhet i vidare forskning.

Samkönades planering av familjebildning är något som skulle kunna belysas i relation till den svenska lagstiftningen och systemets inverkan. Ytterligare ett förslag är att få insikter i de professionellas perspektiv. En framtida undersökning skulle kunna fokusera på hur familjerättssekreterarna förhåller sig till att utreda samkönade föräldrar, då svensk lagstiftning gör skillnad på juridiskt föräldraskap mellan heterosexuella och samkönade föräldrar i form av en närståendeadoption.

Referenser

- Ahrne, G. & Svensson, P. (2011) Kvalitativa metoder i samhällsvetenskapen I: Ahrne, G. & Svensson, P. (red). *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber
- Ambjörnsson, F. (2006) *Vad är queer?* Stockholm: Natur och kultur
- Andersson, G. & Swärd, H. (2008) Etiska reflektioner I: Meeuwisse, A, Swärd, H, Eliasson-Lappalainen, R & Jacobsson, K (red) *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm: Natur & Kultur
- Boréus, K. (2011) Diskursanalys I: Ahrne, G. & Svensson, P. (red). *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber
- Braun, V. & Clarke, V. (2006) "Using thematic analysis in psychology" *Qualitative Research in Psychology*, 3, 77-101.
- Bryman, A. (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber
- Burr, V. (2003) *Social constructionism*. London: Routledge
- Butler, J. (1990/2007) *Genustrubbel: feminism och identitetens subversion*. Göteborg: Daidalos
- Börjesson, M. (2003) *Diskurser och konstruktioner: en sorts metodbok*. Lund: Studentlitteratur
- Börjesson, M. & Palmblad, E. (2007) *Diskursanalys i praktiken*. Malmö: Liber
- Connolly, C. (2002) "The voice of the petitioner: the experiences of gay and lesbian parents in successful second-parent adoption proceedings" *Law & Society Review*, 36, 2, 325-346.
- Davies, B. & Harré, R. (1990) Positioning: The Discursive Production of Selves. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 20,1, 43-63.
- Engelstad, F. (2006) *Vad är makt?*. Stockholm: Natur och kultur
- Eriksson-Zetterquist, U. & Ahrne, G. (2011) Intervjuer I: Ahrne, G, & Svensson, P (red). *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber
- Fairclough, N. (2001) Critical Discourse analysis as a method in social scientific research I: Meyer, M. & Wodak, R. (red.) *Methods of critical discourse analysis*. London: SAGE
- Foucault, M. (1975/2003) *Övervakning och straff: fängelsets födelse*. 4. översedda uppl. Lund: Arkiv
- Foucault, M. (1976/2002) *Sexualitetens historia. Bd 1, Viljan att veta*. Göteborg: Daidalos
- Golombok, S, Spencer, A. & Rutter, M. (1983) "Children in lesbian and single-parent households: psychosexual and psychiatric appraisal" *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 24, 4, 551-572.

- Hamrud, A. (2005) *Queerkids - och deras föräldrar*. Stockholm: Normal
- Jacobsson, K, Thelander, J. & Wästerfors, D. (2010) *Sociologi för socionomer: en stående inbjudan*. Malmö: Gleerups utbildning
- Jagose, A. (1996) *Queer theory: an introduction*. New York: New York Univ. Press
- Jönson, H. (2010) *Sociala problem som perspektiv: en ansats för forskning & socialt arbete*. Malmö: Liber
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Lindgren, C. (2006) *En riktig familj: adoption, föräldraskap och barnets bästa 1917-1975*. Diss. Linköping : Linköpings universitet
- Lind, J. & Lindgren, C. (2012) *Adoptivfamiljen I: Bäck-Wiklund, M & Johansson, T (red.) Nätverksfamiljen*. Stockholm: Natur & Kultur
- Malmquist, A, Hydén, M. & Zetterquist-Nelson, K. (2012) *Familjeliv hos samkönade par och andra regnbågsfamiljer I: Bäck-Wiklund, M. & Johansson, T. (red.) Nätverksfamiljen*. Stockholm: Natur & Kultur
- Martinell-Barfoed, E. (2008) *Berättelser om adoption [Elektronisk resurs]*. Diss. Lund: Lunds universitet, 2008
Tillgänglig på Internet: <http://www.lu.se/o.o.i.s?id=12588&postid=1259128>
- Mattsson, T. (2005) *I viljan att göra det normala [Elektronisk resurs]: en kritisk studie av genusperspektivet i missbrukarvården*. Diss. Lund: Lunds universitet, 2005
Tillgänglig på Internet: <http://lup.lub.lu.se/record/25017/file/26530.pdf>
- Mattsson, T. (2010) *Intersektionalitet i socialt arbete: teori, reflektion och praxis*. Malmö: Gleerups
- McClellan L, D. (2001) "The "other mother" and second parent adoption" *Journal of Gay & Lesbian Social Services*, 13, 3, 1-21.
- Nilsson, R. (2008) *Foucault: en introduktion*. Malmö: Égalité
- Notisum- 1 kap. 1§ FB
<http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19490381.HTM> [hämtad 2013-12-12 kl 15.03]
- Notisum- 1 kap. 1§ ÄktB
<http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19870230.HTM> [hämtad 2013-11-06 kl.10.06]
- Patterson, C J. (2006) "Children of lesbian and gay parents" *Association for Psychological Science*, 15,5, 241-244.

Rosenberg, T. (2008) *LOCALLY QUEER. A Note on the Feminist Genealogy of Queer Theory*, Graduate Journal of Social Science, 5:2, 5-18

Riksförbundet för sexuellt likaberättigade, RFSL:
www.rfsl.se/?p=420 [hämtad 2013-11-06 kl. 09.53]

Schlichter, A. (2007) *Contesting 'Straights, Lesbians, Queer Heterosexuals' and the Critique of Heteronormativity*, Journal of Lesbian Studies, 11:3-4, 189-201

SFS 1917:378 lagen om adoption

SFS 1994:1117 lagen om registrerat partnerskap

SFS 2006:351 lagen om genetisk integritet m.m

Sköld, J. (2011) Den annorlunda normala familjen: Krav på fosterföräldrar under hundra år I: Bergman, H, Eriksson, M. & Klinth, R. (red). *Föräldraskapets politik – från 1900-till 2000-tal*. Stockholm: Dialogos Förlag

Socialstyrelsen (2004) *Sexuell läggning och bemötande i socialtjänsten*

Socialstyrelsen (2005) *Att fastställa faderskap - handbok vid handläggning*

Socialstyrelsen (2008) *Adoption: Handbok för socialtjänsten*

SOU 2001:10 Barn i homosexuella familjer, del 3
<http://www.regeringen.se/content/1/c4/06/08/c326af12.pdf> [hämtad 2014-01-04 kl. 15.57]

Stacey, J. & Biblarz, T J. (2001) "How does the sexual orientation of parents matter?" *American Sociological Review*, 66, 159-183.

Statistiska centralbyrån:
<http://www.scb.se/Views/Pages/Article.aspx?id=346362&epslanguage=sv?figure=346362>
[hämtad 2013-10-14 kl.14.34]

Stenholm, S. & Strömberg, C. (2004) *Homofamiljer-guide i praktiska, juridiska och ibland absurda frågor för homosexuella som vill ha barn*. Stockholm: Wahlström & Widstrand

Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm
Tillgänglig på internet: <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>

Wenneberg, S. Barlebo (2010) *Socialkonstruktivism: positioner, problem och perspektiv*. Malmö: Liber

Weston, K. (1991) *Families we choose: lesbians, gays, kinship*. New York: Columbia Univ. Press

Wreder, M. (2007) Ovanliga analyser av vanliga material-Vad diskursteorin kan göra med enkäter I; Börjesson, M. & Palmblad, E. (red.) *Diskursanalys i praktiken*. Malmö: Liber

Winther-Jørgensen, M. & Phillips, L. (2000) *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur

Zetterqvist Nelson, K. (2007) *Mot alla odds: regnbågsföräldrars berättelser om att bilda familj och få barn*. Malmö: Liber

Zetterqvist-Nelson, K. & Malmquist, A. (2011) Assisterad befruktning för lesbiska par: Gayvänligt, heteronormativt eller både och? I: Bergman, H, Eriksson M & Klinth, R (red.) *Föräldraskapets politik: från 1900- till 2000-tal*. Stockholm: Dialogos

Bilagor

Bilaga 1 Rekrytering av intervjupersoner

Uppladdat på Facebooksidan, Regnbågsfamiljer den 4 november 2013.

Hej!

Vi är två socionomstudenter vid Lunds Universitet. Just nu skriver vi vårt examensarbete som avser att handla om samkönade föräldrars möte med familjerätten under den process en närståendeadoption innebär. Studien avser inte fokusera på barnet eller föräldraförmågan utan hur föräldrarna pratar om sitt föräldraskap i kontakten med familjerätten. Vi söker nu föräldrar att intervjuas till vår studie. Det spelar ingen roll om vi intervjuar par eller enskilda föräldrar utan det enda kravet är att du/ni har genomgått en närståendeadoption. En fördel är om du/ni bor i Skåne eller Halland.

Vi vore mycket tacksamma om du/ni vill dela med er av era erfarenheter. Vid intresse, kontakta oss via mail så skickar vi ett mer utförligt informationsbrev gällande studiens syfte, vilka vi är och studiens uppfyllande av de forskningsetiska riktlinjerna exempelvis kravet på anonymitet.

Tack på förhand!
Vänliga hälsningar

Nadja Bjärenstam; nadja.bjarenstam.963@student.lu.se
Emelie Dahlstedt; emelie.dahlstedt.838@student.lu.se

Uppladdat på Facebooksidan, Regnbågsbarn den 8 november 2013.

Hej!

Vi heter Emelie Dahlstedt och Nadja Bjärenstam och är två socionomstudenter vid Lunds Universitet. Vi har blivit tipsade om att lägga ut en förfrågan här på Regnbågsbarn om intresse av deltagande i en studie vi gör. Studien ingår i vårt examensarbete som avser att handla om samkönade föräldrars möte med familjerätten under den process en närståendeadoption innebär. Studien avser inte fokusera på barnet eller föräldraförmågan utan hur föräldrarna pratar om sitt föräldraskap i kontakten med familjerätten. Vi söker nu föräldrar att intervjuas till vår studie. Det spelar ingen roll om vi intervjuar par eller enskilda föräldrar utan det enda kravet är att du/ni har genomgått en närståendeadoption. En fördel är om du/ni bor i Skåne eller Halland.

Vi vore mycket tacksamma om du/ni vill dela med er av era erfarenheter. Vid intresse, kontakta oss via mail så skickar vi ett mer utförligt informationsbrev gällande studiens syfte, vilka vi är och studiens uppfyllande av de forskningsetiska riktlinjerna exempelvis kravet på anonymitet.

Tack på förhand!
Vänliga hälsningar

Nadja Bjärenstam; nadja.bjarenstam.963@student.lu.se
Emelie Dahlstedt; emelie.dahlstedt.838@student.lu.se

Bilaga 2 Informationsbrev

LUNDS
UNIVERSITET

Tack!

Vi vill börja med att tacka dig/er för visat intresse för vår studie.

Vilka är vi?

Vi, Emelie Dahlstedt och Nadja Bjärenstam, studerar på socionomprogrammets sjätte termin vid Lunds Universitet. Vi skriver nu vårt examensarbete som avser att handla om samkönade föräldrars, även kallade regnbågsföräldrars, möte med familjerätten under den process som en närståendeadoption innebär. Då familjebegreppet är högst aktuellt i dagens samhälle anser vi att det är viktigt att öka kunskapen kring regnbågsfamiljer.

Studiens syfte

Studien syftar till att genom intervjuer med regnbågsföräldrar undersöka hur föräldraskapet omtalas i samband med en närståendeadoption. Studien avser inte fokusera på barnet eller föräldraförmågan utan hur intervjupersonerna pratar om sitt föräldraskap i kontakten med familjerätten.

Hur går intervjuerna till?

Intervjuerna kommer att vara max en timme långa och vi kommer att spela in dem för att därefter kunna transkribera dem. Detta för att den information du/ni ger ska återges på ett riktigt sätt. De som ingår i undersökningen kommer att vara anonyma vilket innebär att det i uppsatsen inte kommer att framgå vem som har varit med eller sagt vad. Det är även viktigt för dig/er att veta att det är tillåtet att när som helst avbryta sitt deltagande utan att behöva motivera varför.

Vad händer med det du/ni berättar?

I studier av denna karaktär finns forskningsetiska riktlinjer som vi som forskare tar i beaktning. Detta innebär att ni som deltagare i studien anonymiseras och att det inspelade och transkriberade materialet endast kommer vara tillgängligt för oss som utför studien. Efter att vårt examensarbete publicerats och godkänts kommer intervjumaterialet att förstöras. Om önskemål finns kommer vi att skicka det färdiga examensarbetet till dig/er.

Samtycke

Vi behöver ditt/ert samtycke för att du/ni ska kunna delta i studien. Vi vore tacksamma om du/ni efter att ha tagit del av den information detta brev innehåller, och väljer att delta, återkommer till oss. Vi kommer då att boka tid för intervju.

Frågor?

Om ni undrar något, var inte rädda att kontakta oss.

Kontaktuppgifter:

Emelie Dahlstedt
emelie.dahlstedt.838@student.lu.se
07XX-XXXXXX

Nadja Bjärenstam
nadja.bjarenstam.963@student.lu.se
07XX-XXXXXX

Frans Oddner (Uppsatshandledare, lektor i socialt arbete)
frans.oddner@soch.lu.se
07XX-XXXXXX

Bilaga 3 Intervjuguide

Bakgrund

- Ålder?
- Yrke/Utbildning?
- Hur valde ni att skaffa barn? Andra alternativ?
- Berätta om ert val att bli föräldrar?
- Vilken relation har du till barnet (biologisk, adoptivförälder)?
- Vilken relation har du till den andra vårdnadshavaren idag?
- Hur många barn har du/ni?
- Hur benämner du/ni er familjekonstellation?

Närståendeadoption

- När genomfördes närståendeadoptionen?
- Berätta om hur adoptionsprocessen gick till?
- Varför valde ni att göra en närståendeadoption?
- Hur kände du inför närståendeadoptionen?
- Förberedelse inför närståendeadoptionen?
- Hur upplevde du mötet med familjerättssekreteraren?
- Kommer du särskilt ihåg några frågor som familjerättssekreteraren ställde? Varför?
- Gick närståendeadoptionen till som du/ni hade förväntat er?

Föräldraskap

- Vad innebär föräldraskap för dig/er?
- Hur upplevde du att behöva utredas för att kunna bli juridisk förälder?
Positivt/negativt?
- På vilket sätt hade föräldraskapet varit annorlunda om du/ni inte hade valt att genomgå en närståendeadoption?
- Hur pratade familjerättssekreteraren om föräldraskap? Skiljde sig detta från din/era tankar kring föräldraskap?
- Tror du/ni att det varit skillnad under adoptionsprocessen om ni inte hade varit ett samkönat par?

Avslutning

- Finns det något du tycker är viktigt att berätta som vi inte ställt frågor om?
- Om vi undrar något, är det möjligt för oss att kontakta er för kompletterande frågor?